

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему
**«ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ»**

*До захисту
науковій комісії
Гонюкова Л.В.
6.12.2023 р.*

Студент 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування» освітньо-
професійної програми «Державна служба»
Хом'як Андрій Романович
Науковий керівник
Професор кафедри публічної політики, доктор
наук з державного управління, професор
Гонюкова Лілія Василівна
Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студент

АВУ
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
публічної політики від «7» *листопада* 2023р., протокол № 10.

Завідувач кафедри публічної політики, доктор юридичних наук, доцент
Корчак Наталія Миколаївна

Н.М. Корчак
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Хом'як А.Р. Інституціональне та аналітичне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису. Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Зміст анотації. Ефективний підхід антикорупційної політики полягає в запобіганні та боротьбі з корупцією систематичним і стійким чином, спрямованим на зниження корупції до незначного рівня та утримання його на цьому рівні.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, антикорупційні заходи, Національне антикорупційне бюро України, запобігання корупції, демократія, забезпечення, реалізація.

ANNOTATION

A. Khomiak Institutional and analytical support for the implementation of anti-corruption policy in Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, specialty: 281 “Public Management and Administration” – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

Contents of annotation. An effective anti-corruption policy approach consists in preventing and fighting corruption in a systematic and sustainable way, aimed at reducing corruption to a negligible level and keeping it at that level.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, anti-corruption measures, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, prevention of corruption, democracy, software, realization.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Антикорупційна політика держави як сучасний феномен.....	6
1.2. Теоретичне забезпечення реалізації антикорупційної політики держави..	19
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	35
2.1. Нормативно-правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні	35
2.2. Структурно-функціональне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні	44
2.3. Аналітичне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні.	60
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ТА АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	77
3.1. Зарубіжний та вітчизняний досвід забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні	77
3.2. Рекомендації щодо шляхів підвищення реалізації антикорупційної політики в Україні	93
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	110

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні, як і в інших країнах світу, корупція є однією з головних політичних, економічних та соціальних проблем. Корупція визнана одним з найбільш загрозливих явищ сучасності, що призводить до неправомірної діяльності публічних службовців, стримує економічний розвиток і потенційно загрожує багатьом аспектам Конституції, суспільному ладу та національній безпеці. Корупція підриває основи демократичних інститутів та довіру суспільства до влади, порушує принципи законності, справедливості, рівності перед законом, відповідальності за свої дії та чесної конкуренції, призводить до розширення тіньової економіки та підриває авторитет країни в міжнародному співтоваристві.

Нинішні демократичні перетворення в Україні передбачають складний процес реорганізації політичних, соціально-економічних, екологічних та правових відносин. Однією з найважливіших складових цього надскладного процесу є запобігання та викорінення корупції. Надзвичайно високий рівень корупції в Україні сьогодні визнається не лише національними та міжнародними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, а й найвищими представниками законодавчої та виконавчої влади в країні.

Тому одним з найактуальніших питань сучасного розвитку України є нагальна потреба посилення боротьби з корупцією та перетворення її на невід'ємну складову загальної внутрішньої політики України. У зв'язку з цим першочерговим завданням є розробка та наукове обґрунтування антикорупційних механізмів, а також нагальною потребою є вивчення світового досвіду боротьби з корупцією з метою застосування позитивних практик у цій сфері до реалій України.

На даному етапі розвитку ми визнаємо, що корупція є однією з проблем суспільства і завжди однією з найболючіших соціальних хвороб. Це явище гальмує розвиток правової системи країни і водночас унеможливорює наближення України до одного з провідних світових стандартів життя. Тому одним із

пріоритетів у процесі демократичних перетворень є подолання корупції, тобто розробка антикорупційної політики.

Дослідженням аспектів державної антикорупційної політики в Україні присвячена низка робіт таких вітчизняних учених, як: В. Журавський, М. Камлик, Я. Кашуба, О. Маркєєва, М. Мельник, Н. Корчак, Є. Невмержицький, О. Рудик, А. Сафоненко, В. Циганков, а також закордонних громадських діячів: А. Ослунда, М. Йованович, Х. Мінгареллі, К. Ланчінскаса.

Мета і завдання кваліфікаційної магістерської роботи. Метою написання роботи є дослідження інституціонального та аналітичного забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні та обґрунтування шляхів його удосконалення.

Основними завданнями написання роботи є:

- визначити поняття антикорупційна політика держави як сучасний феномен;
- дослідити теоретичне забезпечення реалізації антикорупційної політики держави;
- розглянути нормативно-правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні;
- визначити структурно-функціональне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні;
- порівняти зарубіжний та вітчизняний досвід забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні;
- розробити рекомендації шляхів удосконалення інституціонального та аналітичного забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні.

Об'єкт дослідження – це процес здійснення антикорупційної політики.

Предметом дослідження є інституціональне та аналітичне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні.

Для написання роботи було використано наступні *методи дослідження*: аналіз та синтез, графічний, табличний; індукції та дедукції; статистичні та аналітичні методи, порівняльного аналізу. Метод системного аналізу використано для виявлення інституціональних та аналітичних складових у системі

антикорупційної політики в Україні. За допомогою статистичного методу виявлено основні тенденції та недоліки інституціонального та аналітичного забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні. Метод порівняльного аналізу допоміг сформулювати пропозиції щодо удосконалення інституціонального та аналітичного забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні на базі зарубіжного досвіду.

Наукова новизна одержаних результатів. Серед нових способів поліпшення антикорупційної політики декомунізації України передбачається: більш високу прозорість і унеможливлення приховування незаконного збагачення. Крім того, прискорення судового розгляду і забезпечення незалежності суду будуть важливим фактором у забезпеченні ефективного судового переслідування корумпованих посадових осіб.

Практичне значення одержаних результатів. Посилення антикорупційного процесу в Україні потребує більш ґрунтовного наукового вивчення ефективного зарубіжного досвіду боротьби з корупцією. Влада має бути обізнаною з сучасними зарубіжними тенденціями у сфері протидії корупції та використовувати ці знання для коригування вітчизняної антикорупційної політики з урахуванням національних традицій, духовних і культурних особливостей українського суспільства.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Загальний обсяг кваліфікаційної магістерської роботи становить 117 сторінок. Робота містить 4 таблиць, 13 рисунків, а також 73 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В
УКРАЇНІ

1.1. Антикорупційна політика держави як сучасний феномен

Основний вектор розвитку України в сучасному світі спрямований на створення демократичного суспільства, в якому всі громадяни можуть реалізувати свої здібності та задовольнити свої життєво важливі потреби, але це супроводжується низкою негативних тенденцій, які загрожують функціонуванню державних інститутів. Серед деструктивних явищ, які потребують комплексного суспільного реагування, важливе місце посідає корупція. Вона безжально руйнує демократичні засади суспільства на тлі дисфункції влади, спотворює державні інститути, порушує принцип рівності громадян та юридичних осіб перед законом, породжує організовану злочинність та підриває процес глобальної інтеграції.

Корупція - багатогранне явище, що виникає в епоху трансформації владних відносин.

Науковці аналізують природу корупції з різних точок зору: соціальної, політичної, економічної, кримінальної та цивільно-правової (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Підходи до визначення природи корупції в різних її вимірах [49]

Таким чином, згідно з методологічним підходом, корупція у вузькому розумінні визначається як можливість отримання особистої вигоди в адміністративній сфері. У більш широкому розумінні корупція є загальним наслідком деформацій в адміністративній сфері.

Ми погоджуємося з Д. Мартиновим та Н. Обушною, які виділяють такі основні характеристики корупції [38]:

- вона справляє деструктивний вплив на суспільне життя і має глобальний характер;
- корупцію можна розглядати як правове, політичне, соціокультурне, економічне та психологічне явище;
- має значний вплив на найважливіші соціальні та суспільні процеси і концентрується в політичній та економічній нестабільності держави; та
- поширюється під впливом фінансово-економічних, нормативно-правових, політичних та адміністративних антисоціальних чинників;
- є складним, багатограним, системним явищем і має еволюційний характер, оскільки здатна адаптуватися до умов динамічного середовища.

Основними факторами, що сприяють виникненню корупційних ризиків, є наступні:

1. політичний - безпосередньо пов'язаний з владою, безініціативністю, неефективністю державних службовців та відсутністю антикорупційної політики.
2. економічний вимір - корупція проявляється через зловживання владою, коли державні кошти використовуються для отримання особистої вигоди. Економічний вимір корупції зумовлений низьким рівнем суспільного добробуту та недостатньою прозорістю більшості економічних процесів.
3. суспільний - ризик корупції у цій сфері зумовлений низьким рівнем громадської активності та професійною і моральною деформацією представників публічного сектору.
4. правові - зумовлені недосконалістю антикорупційного законодавства
5. інституційно-адміністративні - проявляються у вигляді неповної

регламентації діяльності посадових осіб.

У процесі оцінювання формування та реалізації національної антикорупційної політики слід використовувати відповідні методи:

- Системні методи - для аналізу впливу корупційних ризиків на публічні інституції в цілому та на систему публічних інституцій зокрема; –
- Інституційні методи - для визначення організаційної структури органів публічної адміністрації, відповідальних за запобігання та протидію корупції;
- Морфологічні методи - для виявлення форм і проявів корупції в публічних інституціях;
- Феноменологічні методи - для дослідження соціальних, психологічних, культурних та національних передумов визнання корупції; –
- Порівняльно-історичний метод - для аналізу історичних форм корупції;
- Компаративний метод - для врахування міжнародних підходів до реалізації антикорупційних заходів та впровадження зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики; –
- Емпіричний - для проведення опитувань, статистичного аналізу, експертних оцінок, моделювання тощо. [49]

Фактичні результати антикорупційної політики виявилися значно меншими, ніж очікувалося, що можна пояснити низкою інституційних проблем, насамперед недосконалістю системи індикаторів для оцінки ефективності антикорупційних заходів. Основні риси цієї проблеми полягають у наступному

- Ефективність реалізації національної антикорупційної політики не може бути оцінена виключно шляхом аналізу результатів діяльності суб'єктів, залучених до її реалізації. При визначенні рівня ефективності необхідно враховувати кількісні та якісні показники реальності динамізму суспільних відносин, опосередковано через застосування певних програмних антикорупційних заходів та інших антикорупційних заходів;
- Одним із вирішальних чинників ефективності національної антикорупційної політики є нормативно-правова база, яка є надзвичайно

різноманітною. Таким чином, йдеться про функціонування загальноновизнаного державно-правового принципу верховенства права;

– Ефективність антикорупційної політики держави залежить не лише від політичної волі, а й від законодавчого та нормативно-правового забезпечення, рівня дієвості ефективної системи органів державної влади, заходів щодо належної координації процесу формування та реалізації політики протидії корупційним ризикам, наявності превентивних заходів щодо запобігання та протидії корупції також залежить;

– Теоретико-методологічна база у сфері антикорупційної політики є багатоаспектною та незавершеною, що ускладнює оцінку ефективності її реалізації. Це пов'язано з непереконливим характером сучасних антикорупційних ризиків, неповнотою критеріїв оцінки ефективності антикорупційних заходів та недостатнім вивченням зарубіжного досвіду реалізації заходів щодо протидії антикорупційним ризикам [46, с.153-154].

Розглядаючи фактори, що сприяють виникненню та поширенню корупції, можна виділити характеристики явища корупції, які продовжують асоціюватися з сучасною Україною, зокрема: залежність масштабів корупції від загального стану формування державних демократичних інститутів; безсистемність та недостатня наукова обґрунтованість і виваженість реформування базових інститутів та недостатня підривна діяльність щодо протидії корупції з боку політико-адміністративних органів, недостатня активність інститутів громадянського суспільства, існування стереотипів щодо корупції.

Таким чином, корупція є досить багатогранним і багатовимірним явищем, яке буде поширюватися доти, доки існуватиме "людський фактор" у сфері суспільних відносин і влади. Корупція є одним із чинників, що сприяє погіршенню економічного становища та економічної безпеки будь-якої країни. Корупція впливає на економічну стабільність громадян та усталені моральні принципи.

Відсутність результатів в організованій боротьбі з корупцією призводить до суспільного невдоволення, зниження інвестиційної привабливості та небажання європейських і світових фондів співпрацювати з Україною на різних рівнях.

Безперервні корупційні скандали та відсутність політичної волі до боротьби з корупцією відкинули Україну на узбіччя цивілізації та зменшили її геополітичні, економічні та інші прориви. Боротьба з корупцією в Україні ускладнюється тим, що корупційні відносини поширені на всіх рівнях влади та управління, а також у політичному процесі в цілому. Корупцією уражені майже всі сектори влади та державні інститути, а також органи місцевого самоврядування. Ефективність антикорупційних рішень, прийнятих на найвищому рівні держави, нівелюється внаслідок свідомого блокування або ігнорування [5].

Корупція коштує нашій державі і нашому народу як матеріально, так і морально. За оцінками аналітиків, прямі втрати від корупції становлять не лише десятки мільярдів доларів на рік. Не менш небезпечним є те, що у свідомості людей укорінився стереотип про корупцію як про етично допустимий вчинок і "відновлення соціальної справедливості", затьмаривши розуміння суспільної небезпеки цього явища. Тому нагальним завданням суспільних наук, особливо права, є аналіз причин і наслідків корупції та систем боротьби з нею.

Ефективна боротьба з корупцією неможлива без послідовних, спланованих і скоординованих дій. Це пов'язано з тим, що організовані явища вимагають системного підходу до їх подолання. Зниження рівня корупції в Україні до безпечного рівня можливе лише за умови вивчення зарубіжного досвіду протидії цьому негативному явищу та застосування політичних, правових та організаційних механізмів, які були успішними у боротьбі з корупцією, особливо в інших країнах. Вивчення зарубіжного досвіду та програм, що довели свою ефективність на практиці, відкриває широкі можливості для запозичення позитивного зарубіжного досвіду, особливо в умовах відсутності реальних механізмів протидії корупції [24].

При розробці національної антикорупційної політики слід орієнтуватися на потреби соціальної системи в цілому, а не лише на проблеми окремих прошарків, у тому числі владних. Очевидно, що сучасна антикорупційна політика має бути частиною стратегії політичного оновлення країни і переходити від режиму "ручного управління" до режиму функціонування ефективних сучасних

політичних інструментів.

Політична система повинна бути наповнена партіями, які чітко визначають ідеологічне наповнення свого електорату, усуваючи політичні проекти, орієнтовані на лідера, та "однопартійні" партії. Заходи політичної відповідальності влади мають бути тісно пов'язані із заходами зі зміцнення довіри.

З економічного боку, антикорупційна політика повинна проводитися в контексті активного розширення ринку, спрямованого на децентралізацію, деолігархізацію, демонополізацію та вільний рух капіталу, робочої сили, товарів і послуг [60].

З культурної точки зору, політика не повинна закликати до тотальної боротьби з корупцією, а має бути, перш за все, пропозицією запровадити іншу форму суспільних відносин.

З правової точки зору, успіх антикорупційної стратегії безпосередньо пов'язаний з утвердженням верховенства права, законності та справедливого правосуддя. І навпаки, спроби "прискорити боротьбу", засновані на неправильному тлумаченні закону, приречені на негативні результати [60].

Сьогодні процес формування та реалізації антикорупційної політики є одним з ключових завдань влади в Україні, тому від правильного розуміння її суті та значення залежить результативність заходів, що вживаються для мінімізації проявів корупції.

Слово "корупція" походить від латинського слова "corruptio", що означає "псування" або "розкладання". У цьому сенсі символічно, що в багатьох словниках та енциклопедіях тлумачення терміну "корупція" передуює визначенню іншого терміну латинського походження - "корозія", що означає "псування" або "руйнування".

З початку 1990-х років Уряд України вживає заходів щодо розробки стратегії подолання корупції в країні, і відповідні документи були прийняті у вигляді національних програм, планів і концепцій. Однак антикорупційний закон проголошував декларативні гасла, які не діяли як стримуючий фактор для потенційно корумпованих чиновників і передбачали недостатні санкції. Як

наслідок, ці заходи не вплинули на поточну ситуацію та рівень корупції, який, як показують численні національні та міжнародні дослідження, продовжує зростати з року в рік.

Таке розуміння корупції як соціального явища підтверджується багатовіковим історичним досвідом. Явище корупції відоме людству з незапам'ятних часів як "зіпсованість" механізмів державного управління, оскільки воно існувало практично при кожному режимі і кожному уряді. І так само давно люди намагаються визначити причини корупції та знайти шляхи її обмеження.

Корупція в Україні не з'явилася нізвідки або раптово, коли наша країна здобула незалежність; вона є наслідком історичного розвитку суспільства і держави. Однак нині поширення корупції в Україні набуло безпрецедентних масштабів, впливаючи на політичні, економічні та інші суспільні процеси.

Перша - "традиційна корупція", яка майже за визначенням заперечує можливість проведення ефективних реформ у майбутньому, друга - "сезонна корупція", яка зникає із закінченням перехідного періоду внаслідок успішної реалізації реформ у політичній та соціально-економічній сфері держави [7].

Однак за відсутності системних антикорупційних заходів з боку держави та суспільства це явище, незалежно від його виду, може розростатися. Тому запобігання корупції та ефективність боротьби з нею набуває особливого значення в процесі соціальної стабільності та інституційного становлення української держави. Концентрація влади в руках обмеженого кола осіб та відсутність підзвітності призводить до наділення виконавчої гілки влади роздутими повноваженнями, що призводить до погіршення як економічної, так і політичної ситуації в країні. У цьому контексті політична корупція є особливо небезпечною, оскільки її поширеність затримує реформи, породжує корумповані клани, заохочує організовану злочинність, ускладнює відносини з іншими країнами і в цілому дискредитує країну та її лідерів як на національному, так і на міжнародному рівні. Нещодавні протести та сутички в українській столиці та інших містах підтверджують це.

Корупція підриває основи демократії та довіру до влади, порушує принципи

верховенства права, справедливості та рівності перед законом, підзвітності та чесної конкуренції, призводить до розширення тіньової економіки та підриває авторитет держав у міжнародному співтоваристві. За відсутності системних антикорупційних заходів з боку держави і суспільства корупція може поширюватися і вкорінюватися в усі сфери суспільних відносин і державні системи.

Д. Забрда зазначає, що антикорупційна політика - це комплекс передбачених законом або нормативно-правовим актом законодавчих, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та усунення корупції, її детермінант, а також на відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, С. Забрда, С. Лазаренко, С. Забрда. С. Лазаренко вважає, що керівним принципом загальної антикорупційної політики має бути постійне підвищення рівня ризику, вартості втрат і нестабільності корумпованих державних службовців, представників бізнесу та громадян [16, с.103]. Корупція в Україні проявляється переважно у формі зловживання публічною владою та сприяє наступним факторам

- Широкі дозвільні та регуляторні повноваження органів влади та службовців;
- Неєфективність правоохоронної системи, невідповідність вимогам;
- Численні дозволи, податки та збори; та
- Правовий нігілізм;
- Бюрократизм у державній службі; [69].

Питання формування та реалізації антикорупційної політики у вітчизняному законодавстві регулює Розділ III Закону України “Про запобігання корупції”. Відповідно до частини 3 статті 18 Закону, антикорупційна стратегія розробляється Державним агентством на основі аналізу корупційної ситуації та результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії [52].

Першим документом, який можна підвести під категорію національної

антикорупційної стратегії, стала Національна програма боротьби з корупцією від 10.04.1997 [30, с. 5]. У 2011 році розпочався процес оновлення та гармонізації антикорупційного законодавства з міжнародними стандартами. Прийняття Закону України "Про засади запобігання та протидії корупції" сприяло зміцненню антикорупційної правової бази України, але це лише одна зі спроб створити нормативно-правову базу для запобігання та протидії корупції [63, с. 40].

Визначення стратегії, тактики та конкретних антикорупційних заходів відіграє важливу роль у процесі розробки та реалізації антикорупційної політики в Україні. Координація розробки та реалізації антикорупційної стратегії є відповідальністю Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) і покладена на нього законом. На даний час прийнято за основу Проєкт Закону України "Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки", яким пропонується затвердити Антикорупційну стратегію на 4 роки, що базуються на поєднанні двох підходів: подальше удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції; мінімізація та її подолання у найбільш пріоритетних соціальних сферах. Слід також зазначити, що законопроектом пропонується внести зміни до деяких положень Закону України "Про запобігання корупції" з метою підвищення ефективності механізму моніторингу та координації реалізації антикорупційної політики держави [54].

Визначаючи пріоритетні напрями антикорупційної політики, не слід нехтувати думками міжнародних громадських діячів, зокрема С. Роуз-Аккерман наголошує на тому, що антикорупційна політика буде ефективнішою в разі впливу міжнародних організацій шляхом використання різних програм розвитку, контролю за «відмиванням грошей» і за доходами високопосадовців.

Корупція досі залишається проблемою на глобальному рівні та потребує суттєвих змін і негайного втручання. Розробка та реалізація антикорупційної політики в державі дозволить мінімізувати причини та виключити умови, які сприяють поширенню корупції у різних сферах суспільства [69].

З огляду на те, що корупція має здатність поширюватися без постійних дій, необхідно не лише вдосконалювати антикорупційне законодавство, а й

підвищувати рівень обізнаності населення шляхом поширення інформації про корупцію, причини її виникнення та поширення, а також про принципи запобігання та протидії цьому явищу.

Причини поширення корупції в Україні сьогодні різні, але однією з головних є втрата значного та ефективного громадського контролю над органами державної влади та окремими повноваженнями. На жаль, на відміну від країн Західної Європи, українське громадянське суспільство ще не стало головним гравцем у боротьбі з корупцією.

Досвід боротьби з корупцією в Україні та за кордоном показує, що повністю викоринити корупцію як соціальне явище неможливо. Головною метою антикорупційної політики має бути зменшення, локалізація та зміна характеру корупції в суспільстві, обмеження її впливу на соціально-політичні та економічні процеси.

За відсутності системних антикорупційних заходів з боку держави та суспільства корупція може поширюватися та вкорінюватися в суспільних відносинах та державному устрої. Аналіз антикорупційної політики України показує, що на рівень корупції впливають такі фактори

- Відсутність прозорості та підзвітності органів державної влади;
- Відсутність (або дуже часткова) політичної волі до запобігання та боротьби з корупцією; - Неефективна діяльність правоохоронних органів та органів державної безпеки; - Всеохоплююча дозвільно-регуляторна система
- Надмірний вплив окремих олігархічних груп на прийняття державних рішень та кадрові призначення;
- Неврегульований конфлікт інтересів;
- Загальна відсутність кодексу професійної етики на публічній службі; –
- Недотримання антикорупційного законодавства та його недоліки, а також непослідовна діяльність судової влади у цій сфері;
- Відсутність системного підходу до виявлення корупції у сфері публічної служби;

– Відсутність ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики та недостатній громадський контроль за доходами і витратами державних службовців [37].

Слід також зазначити, що ухвалення нового антикорупційного законодавства та створення відповідних антикорупційних інституцій відбувалося, як зазначалося на початку, під тиском громадянського суспільства на органи державної влади. Тому не випадково, що імплементація нового антикорупційного законодавства відбувалася за відсутності політичної волі зробити його ефективним. Це знайшло своє відображення у складному доборі кадрів до новостворених антикорупційних інституцій, затримці з їхньою імплементацією та труднощам у їхній діяльності. Як наслідок, не досягнуто очікуваних від антикорупційних реформ змін щодо зниження рівня корупції, встановлення стандартів доброчесної поведінки в діяльності представників влади та бізнесу, мінімізації корупційних ризиків у їхній діяльності та загалом підвищення прозорості та підзвітності державних інституцій та окремих посадових осіб суспільству і більшості населення.

Недоліки антикорупційного законодавства, його безсистемна структура, нелогічність та непродуманість положень, які часто призводять до неефективності антикорупційної політики, не розглядаються як суттєва проблема [7].

Таким чином, загальний аналіз антикорупційної системи України дозволяє зробити висновок, що влада наразі не демонструє жодних зобов'язань щодо побудови сталої та ефективної антикорупційної системи. Політичні діячі, які приймають рішення, виглядають байдужими і не готовими до реального впровадження антикорупційних реформ. Відсутність уваги до цієї ситуації з боку органів державного управління підтверджує, що боротьба з корупцією не є пріоритетом у їхньому порядку денному.

Незважаючи на російську окупацію, наша країна показала, що прогрес у боротьбі з корупцією є сталим процесом, який триває навіть у найскладніші періоди виживання держави [2].

Російська окупація стала випробуванням для всіх державних інституцій в Україні, в тому числі й для антикорупційних інституцій, створених після

Революції Гідності. Незважаючи на обмеження воєнного часу, робота антикорупційних органів тривала, і результати були вражаючими. Більше того, у 2022 році українська влада виконала низку зобов'язань у сфері боротьби з корупцією.

До безперечних досягнень минулого року можна віднести ухвалення Національної антикорупційної стратегії та посилення розслідувань великих корупційних злочинів завдяки довгоочікуваному призначенню директора Спеціальної антикорупційної прокуратури. Вищий антикорупційний суд також працював ефективно: У 2022 році суд розглянув 49 справ, 37 з яких завершилися обвинувальними вироками [1].

Однак зростання України в останні роки було більш вираженим, і наслідки боротьби з корупцією могли б бути більш помітними.

Якби конкурс на обрання керівника САП не був перенесений і відбувся у 2021 році, як і планувалося, антикорупційні розслідування були б активізовані набагато раніше. Якби парламент не відклав ухвалення антикорупційної стратегії на два роки, Україна мала б чіткий антикорупційний план дій набагато раніше[25].

Якби антикорупційні органи мали повну операційну та інституційну спроможність (реальні повноваження НАБУ на прослуховування, доступ до належного судового нагляду, розширені повноваження САП), антикорупційна система, що перебуває в стані тотальної війни, могла б працювати більш ефективно.

Прогрес України в Індексі сприйняття корупції за останнє десятиліття показує, що позитивні зміни можливі за наявності політичної волі. За цей час Україна досягла дійсно вражаючих успіхів у CPI, національна антикорупційна система продемонструвала свою спроможність, і світ визнав ці досягнення. Однак на тлі світового рейтингу наші результати свідчать про те, що попереду ще багато роботи [29].

У 2022 році було багато антикорупційних розслідувань, адже корупція - це внутрішній ворог, який завжди на порядку денному.

В останні місяці суспільство закликала до жорсткіших заходів для покарання корупціонерів, а громадськість та ЗМІ пильніше стежили за можливими

випадками корупції. Незважаючи на стан війни в Україні, для того, щоб цей процес моніторингу був успішним, необхідно відкрити якомога більше даних без шкоди для безпеки.

Україна має не лише виграти війну проти Росії, але й стати на складний шлях повної інтеграції до ЄС. Це, безумовно, неможливо без ефективних антикорупційних реформ [2].

На нашу думку, для зниження рівня корупції у 2023 році необхідно зробити наступне

- завершити конкурс та обрати професійного, незалежного та добросовісного президента антикорупційної екосистеми: Нацагентства з розшуку та менеджменту активів, Національного агентства з питань запобігання корупції

- Реформувати конституційну судову систему з урахуванням висновків Венеціанської комісії. Організувати прозорий конкурс для обрання суддів Конституційного Суду України. Оновити органи суддівської автономії для забезпечення належного функціонування судових інституцій та запустити повноцінну судову реформу.

- Зробити дані максимально відкритими, якщо це не шкодить інтересам безпеки та оборони; продовжити подання та перевірку електронних декларацій НАЗК; продовжити подання та перевірку звітів політичних партій НАЗК; продовжити подання та перевірку звітів політичних партій НАЗК. Продовжити подання партійних звітів. Відновити функції інституцій, обмежені війною, за чіткими та обґрунтованими винятками.

- Використовувати електронну систему закупівель ProzoGo для відновлення України після російського вторгнення. Забезпечити ефективний контроль та моніторинг тендерів [42].

Таким чином, негативні наслідки корупції проявляються також у вигляді зниження моральних цінностей у державі, органах публічної влади та суспільстві. Корупція не лише призводить до проникнення кримінальних елементів у сферу державного управління та суспільних відносин, а й послаблює економічні та політичні основи держави, відлякує іноземні інвестиції, створює тіньову

економіку та ін. Безперечно, після перемоги над державою-агресором Україна зіткнеться з багатьма економічними, політичними та соціальними проблемами, спричиненими війною та поглибленими корупцією. У цьому контексті наша країна повинна вже зараз координувати формування та реалізацію ефективної антикорупційної політики, запроваджувати та просувати ефективні антикорупційні практики. Це вимагає спільних зусиль усіх державних інституцій та суспільства. Ці зусилля мають бути спрямовані не лише на викорінення корупції як явища, а й на запобігання умовам, що призводять до її виникнення. Тому, окрім відбиття військової агресії, не менш важливим пріоритетом для всіх органів державної влади сьогодні має стати боротьба з корупцією.

Отже, антикорупційна політика – напрям узгоджених дій держави і суспільства щодо усунення (мінімізації) причин і умов, які породжують корупцію в різних сферах життя. Дієвий підхід полягає в системному і постійному запобіганні та протидії корупції з метою її зведення до незначного рівня й підтримки на такому рівні. Антикорупційна політика вимагає від органів державної влади, органів місцевого самоврядування виявляти, припиняти факти корупції, усувати її детермінанти і відновлювати порушені права і законні інтереси фізичних, юридичних осіб і держав.

1.2. Теоретичне забезпечення реалізації антикорупційної політики держави

Корупція поширюється швидше, ніж суспільство може з нею боротися. Тому важливо зупинити розвиток корупції та знизити її рівень. Досягти цієї мети може допомогти система ключових принципів - засад, на яких ґрунтується антикорупційна політика держави.

У загальному розумінні наука визначає принцип як першооснову, вихідну ідею, що характеризується універсальністю, загальним значенням і вищою імперативністю та відображає основні положення теорії, вчення або науки [68].

Принципи є результатом узагальнення законів і закономірностей, це притаманні їм загальні та характерні риси, що визначають зміст такої діяльності.

Іншими словами, джерелом принципів є об'єктивна реальність. Важливим аспектом, який слід враховувати при аналізі принципів, є їх застосування.

Погляди науковців на антикорупційний принцип та антикорупційну політику держави є майже ідентичними.

М.І. Мельник вважає, що антикорупційні заходи ґрунтуються на таких основних принципах: верховенство права, законність, системність, комплексність, адекватність, практичність, радикальність заходів, сумісність, наукова обґрунтованість, економічна доцільність, взаємодія державних структур та соціальних і громадських інститутів, оптимальність та ефективність [39, с.227].

З точки зору О. Шевченка, боротьба з корупцією ґрунтується на таких основних принципах: верховенство права, законність, системність, комплексність, об'єктивність, практична спрямованість і радикальність заходів, наукова обґрунтованість, економічна доцільність, взаємодія державних структур із соціальними та громадськими інститутами, оптимальність та ефективність, об'єктивність. Принципами боротьби з корупцією визнаються й інші основоположні положення. Це, зокрема, демократизація державного управління, оптимальна прозорість діяльності персоналу для громадськості, участь у міжнародних антикорупційних системах, розвиток всебічного співробітництва з іноземними державами.

За словами В.Д. Гвоздецького, протидія корупції та антикорупційна діяльність ґрунтується на таких принципах, як верховенство права, законність, комплексне застосування правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів, пріоритетність превентивних заходів, невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення, відкритість і прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, участь громадськості та державний захист суб'єктів надання допомоги.

Ще Є.В. Расюк зазначав, що реалізація державної антикорупційної політики має ґрунтуватися на таких принципах: демократизм, верховенство права, законність, системність, комплексність, достовірність, об'єктивність,

конкретність, точність, практична спрямованість, радикальність заходів, науковість, економічна обґрунтованість, ефективність, результативність, плановість, економічність, взаємодія державних інституцій із суспільством і населенням. Зазначено, що вона має базуватися на певних принципах. Вказується, що вона має базуватися на певних принципах [11, с. 22].

Таке розуміння в цілому узгоджується з визначенням, що міститься в Законі України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [53]. Метою Антикорупційної стратегії є усунення передумов виникнення корупції шляхом здійснення превентивних заходів, зміцнення верховенства права та за участю міжнародних організацій і спільними зусиллями органів державної влади та органів місцевого самоврядування формування в суспільстві нетерпимого і негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища, що сприятиме зниженню рівня корупції.

Таким чином, система принципів державної антикорупційної політики аналізується наступним чином.

- 1) Вона є елементом загальної системи антикорупційної діяльності.
 - 2) Визначаються на нормативному рівні національного та міжнародного права.
 - 3) Ґрунтуються на потребах держави, суспільства та особи.
 - 4) Є основою для розробки форм і методів адміністративно-правової організації державної антикорупційної політики.
 - 5) Має самостійні адміністративно-правові механізми реалізації.
 - 6) Його реалізація вимагає комплексного та ефективного функціонування всієї системи спеціально уповноважених органів та органів державної влади.
 - 7) Може бути виокремлена за різними критеріями (наприклад, організаційна структура, юридична сила, відомча приналежність, організація, уповноважена на виконання певних завдань та обов'язків тощо).
 - 8) Потребує моніторингу виконання з подальшим вдосконаленням [68].
- Дотримання українським суспільством та державними інституціями цих

вимог є свідченням успішності антикорупційної політики, яка активно проводиться вже майже 25 років, але лише в останні роки ми наблизилися до комплексного розуміння важливості адміністративної та правової реформ і зміни парадигми боротьби з корупцією.

Систему принципів антикорупційної політики держави можна представити у вигляді наступних блоків

1) Загальноправові: законність, верховенство права, демократія та ін. Вони в принципі закріплені в міжнародних стандартах, Конституції та Основному Законі;

2) сукупність принципів адміністративного права та специфічних правових принципів із суміжних галузей права, які визначають вектор діяльності системи публічної влади

3) інституційні механізми, що регулюють реалізацію антикорупційної політики держави в організаціях

4) організаційний [68].

Антикорупційна політика сучасної правової держави завжди реалізується в рамках конкретних правових функцій та повноважень певних суб'єктів боротьби з корупцією. Це зумовлено базовим принципом єдності державної влади, що ґрунтується на спільних, притаманних державі функціях, однією з яких є антикорупційна функція, яка гарантує нормальне функціонування суспільства в усіх сферах суспільних відносин. Ця функція реалізується в рамках певних адміністративно-правових форм і методів, які гарантують цілеспрямованість, ефективність і змістовність адміністративно-контрольної діяльності.

Так, антикорупційна функція державних органів є основою для досягнення таких правових цілей, як максимальне запобігання корупції, зменшення кількості корупційних проявів у суспільстві в цілому та забезпечення невідворотності негативної юридичної відповідальності за корупційні правопорушення в різних сферах, і ці цілі досягаються відповідно до адміністративних структурно-функціональних принципів поділу влади, які насамперед визначають форми та методи. [10].

На думку В. Малиновського, в адміністративно-правовому розумінні поняття

"форми адміністративної діяльності" (у тому числі у сфері протидії корупції) складається з актів і процедур адміністративної діяльності, що здійснюються суб'єктом владних повноважень відповідно до закону та в межах його компетенції, форми управління, що здійснюються з метою виконання управлінських функцій, органом публічної влади, його структурними підрозділами, які слід розглядати як будь-яке зовнішнє вираження конкретних і однорідних дій його посадових осіб [35, с. 421].

Форму реалізації антикорупційної політики як специфічну модель публічного адміністрування у сфері соціально закріплених антикорупційних заходів слід розглядати як збірну категорію, що поєднує види адміністрування та адміністративні акти, в яких втілюються рішення та дії уповноважених суб'єктів протидії корупції, тому, наприклад, нормативно-правові акти адміністрації та прийняття таких актів слід трактувати як окремі форми реалізації державної антикорупційної політики, оскільки вони є двома соціально-правовими явищами.

Нормативно-правовою формою реалізації антикорупційної політики є розробка та прийняття нормативно-правових актів (законів та підзаконних нормативно-правових актів), які встановлюють загальні засади та конкретні заходи щодо протидії корупції як негативному соціальному явищу. У зв'язку з цим слід зазначити, що в адміністративно-правовій літературі нормативно-правовий акт - це офіційний документ, прийнятий (виданий) органом законодавчої влади у відповідній формі в межах його компетенції з метою введення в дію або скасування правових норм [23, с. 7].

Водночас для сфери протидії корупції характерною є необхідність закріплення основних засад у формі закону як акта вищої юридичної сили, прийняття якого є виключною компетенцією єдиного законодавчого органу (якщо термін "законодавство" трактувати вузько, як сукупність законів) - Верховної Ради України. () підконтрольні Верховній Раді (за винятком легітимних референдумів, призначених відповідно до чинного законодавства). Особливе значення має Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки, яка визначає сучасну модель антикорупційної політики України і є обов'язковою для виконання всіма

суб'єктами правовідносин [53].

Як нормативно-правовий акт, Антикорупційний закон має такі ключові особливості:

1) закон може бути прийнятий лише представницьким органом законодавчої влади або шляхом референдуму;

2) закон регулює найважливіші суспільні відносини, що належать до сфери його дії, що визначає ефективність закону (крім того, стаття 92 Конституції України встановлює перелік предметів, які регулюються виключно законами України, а отже, певні сфери суспільних відносин розглядаються законодавцем як найважливіші (стаття 92 Конституції України)); 3) закон є нормативно-правовим актом, що регулює найважливіші суспільні відносини;

3) закон має найвищу юридичну силу в системі законодавства України

4) закон має загальний характер, а всі інші закони приймаються з метою конкретизації та деталізації положень закону (Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265 "Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки" [56] прийнята на основі такого розуміння ієрархії та взаємозв'язку між нормативно-правовими актами різних рівнів; це своєрідний статут, де виконавча влада, як вищий нормативно-правовий акт, здійснює нормативно-правове забезпечення Антикорупційної стратегії).

5) закони, як правило, встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки;

6) закон є стабільним нормативно-правовим актом; та

7) закон має належну структуру (організація змісту, належне розташування нормативних положень, юридичні якості);

8) закон є нормативним актом, який приймається в особливій процесуальній послідовності, що складається з кількох послідовних стадій, які називаються законодавчим процесом (щодо законодавчого процесу слід зазначити, що його завершальною стадією є офіційне оприлюднення закону, а набрання ним чинності пов'язане з підписанням, опублікуванням або іншими умовами, визначеними в самому законі) (слід зазначити, що закон не є правом сам по собі);

9) закон охороняється і гарантується державою, держава забезпечує необхідні умови для реалізації закону і застосовує заходи впливу до організацій, які не виконують вимоги закону або порушують їх

10) прийняття законів відповідно до вимог логіки, стилю і мови, що сприяє їх однаковому і правильному розумінню і застосуванню та підвищенню ефективності всієї системи нормативних актів [6, с. 268].

Загальний принцип змістовної кореляції між основними законодавчими актами у сфері антикорупційних заходів закладено в Постанові Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265 "Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015-2017 роки (Антикорупційна стратегія)". Про це йдеться в ньому. Відповідно до положень цього розпорядження, Антикорупційна стратегія визначає пріоритети державної антикорупційної політики на період до 2018 року, а реалізація Стратегії закладе підвалини для подальших реформ у цій сфері, зокрема, правової та інституційної протидії корупції, що є однією з основних причин незадовільної ситуації у сфері антикорупційної політики України.

Закон № 1700-VII визначає засади формування, моніторингу та координації реалізації антикорупційної політики, залучення до цих процесів неурядових організацій та інституцій, представників бізнесу, регулює превентивну діяльність державних механізмів, спрямовану на усунення можливостей і стимулів для корупційних діянь як у публічному, так і в приватному секторах, а також передбачає створення Національного агентства з питань запобігання корупції як важливого елементу інституційного забезпечення.

Закон України " Про Національне антикорупційне бюро України " та зміни до Кримінального кодексу, внесені цим Законом та Законом № 1700-VII, спрямовані на створення правового підґрунтя для кримінального переслідування найбільш небезпечних проявів корупції.

Тому, як зазначається в документі, реалізація цих базових антикорупційних законів забезпечить створення антикорупційної та антикорупційної системи, що дозволить суттєво знизити гостроту проблеми корупції.

Нормативно-правовою формою реалізації антикорупційної політики держави є сукупність законодавчо визначених механізмів запобігання та протидії корупції як суспільно деструктивному явищу. Цей алгоритм є максимально деталізованим та узгодженим з положеннями Основного Закону України, міжнародного та національного законодавства. Крім того, ця форма примусу характеризується високим ступенем примусу. Тобто, вираження спеціальних повноважень та повноважень органів влади не передбачає відхилень від законодавчо встановленого антикорупційного курсу.

Інша форма реалізації антикорупційної політики держави передбачає імплементацію антикорупційного законодавства шляхом прийняття відповідних законів (загальних та індивідуальних) та здійснення юридично значущих дій ненормативними, антикорупційними суб'єктами. Антикорупційне законодавство також застосовується у таких сферах: видача дозволів та ліцензій, включаючи акредитацію, сертифікацію та атестацію; ведення та реєстрація реєстрів, включаючи легалізацію юридичних осіб; легалізація та перевірка правочинних документів; надання послуг соціального контролю [23, с.11-12].

Також в адміністративно-правовій літературі до ненормативних форм відносять укладення цивільно-правових договорів, подання обов'язкових звітів, безпосереднє здійснення примусової влади, участь посадових осіб як позивачів або відповідачів у судовому процесі, встановлення загальнообов'язкових положень, правил, процедур та інструкцій, накладення економічних санкцій, заходи адміністративного примусу галузевого або відомчого характеру [35, с. 429].

Організаційні форми реалізації антикорупційної політики - це здійснення різноманітних організаційних дій, спрямованих на забезпечення поточної повсякденної функціональної діяльності суб'єктів протидії корупції всередині та поза межами державних інституцій [10]. Організаційні форми реалізації антикорупційної політики спрямовані на поточне управління, регулюються нормами адміністративного права та реалізуються шляхом проведення нарад, конференцій, семінарів та інших видів заходів. В адміністративному праві та адміністративній теорії конференції визнаються організаційно-правовою формою

діяльності, яка дозволяє обговорювати завдання в колі колег та приймати рішення щодо їх виконання. При цьому конференції поділяються на інформаційні наради, управлінські наради (наради-збори) та дискусійні наради.

Конференції є організаційно-правовою формою діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, на яких приймаються нормативно-правові акти в межах компетенції відповідних органів (наприклад, Кабінет Міністрів України приймає постанови та розпорядження з антикорупційних питань). Семінари організуються з метою вдосконалення ділових навичок, надання методичних консультацій з питань законодавства та управління [35, с. 430], тобто сприяють підвищенню професійної кваліфікації посадових осіб інституцій, що реалізують антикорупційну політику, і, таким чином, підвищенню ефективності різних антикорупційних заходів. Слід зазначити, що проведення регулярних нарад (переважно дискусій) з антикорупційних питань є обов'язковим інституційним заходом для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, державних установ, підприємств та організацій, порядок проведення яких визначається відповідними програмами та планами, що затверджуються на відповідному інституційному рівні.

Іншою формою реалізації антикорупційної політики є матеріально-технічна, яка включає комплекс матеріально-технічних заходів, що здійснюються суб'єктами антикорупційної діяльності, які забезпечують саму антикорупційну діяльність і мають другорядний (техніко-економічний) характер, не створюючи правових наслідків у нормативній чи ненормативній формі. Матеріально-технічні форми реалізації антикорупційної політики включають основні матеріально-технічні завдання, такі як діловодство, документування та матеріально-технічне забезпечення.

Документообіг включає підготовку, обробку, зберігання, надання інформації, необхідної для організації контрольних заходів, здійснення контрольних процедур, підготовку офіційних документів, які слугують юридичним підтвердженням певних фактів і прав, підготовку планів, кошторисів, обстежень та довідок офіційного характеру, ведення обліку і статистики, діловодство,

архівування та адміністративну роботу (діловодство). [10]. Іншими словами, документообіг забезпечує зовнішні зв'язки інституцій, що реалізують антикорупційну політику, та внутрішні організаційні зв'язки між їхніми структурними підрозділами.

Для ефективної реалізації антикорупційної політики особливо важливим є матеріально-технічне забезпечення суб'єктів протидії корупції та антикорупційних заходів, що вживаються відповідними органами державної влади.

Матеріально-технічне забезпечення включає закупівлю та ремонт меблів, обладнання та оргтехніки, виготовлення друкованої продукції та забезпечення господарсько-фінансовими підрозділами установ, що реалізують антикорупційну політику, посадових осіб відповідних установ канцелярським приладдям, папером, засобами зв'язку, автотранспортом, проїзними квитками тощо.

Перш за все, основними завданнями правоохоронних органів у сфері протидії корупції є використання сучасних засобів контролю акустичної інформації (диктофони, магнітофони, мікрофони тощо), засобів контролю візуальної інформації (фотоапарати, відеокамери, біноклі, монокуляри, прилади нічного бачення тощо), контролю телекомунікаційних каналів зв'язку та зняття інформації (пристрої для перехоплення, пошуку, зняття, модифікації, знищення та/або запису повідомлень, що передаються практично будь-якими засобами зв'язку), за необхідності, оперативними та слідчими підрозділами.

Водночас, особливості процесу розкриття корупційних правопорушень (переважно злочинів) є такими, що в багатьох випадках лише завдяки використанню зазначених технічних засобів можна розкрити справи та встановити вину певних осіб. Тому забезпечення матеріально-технічної бази правоохоронних органів для повноцінного виконання ними своїх повноважень та достатнього бюджетного фінансування є важливим завданням антикорупційної політики сучасної правової держави. Таким чином, існує комплекс форм реалізації державної антикорупційної політики, але найважливішими і визначальними є нормативно-правові та ненормативні форми. Це пов'язано з тим, що саме в цих формах держава встановлює антикорупційні принципи та

застосовує норми чинного антикорупційного законодавства до конкретних, індивідуальних правовідносин.

Водночас будь-яка форма реалізації антикорупційної політики держави не існувала б на практиці, не була б застосовною у суспільних відносинах і втратила б своє юридичне значення без конкретних способів реалізації суб'єктами антикорупційної діяльності своїх специфічних функцій та владних повноважень. У загальнофілософському розумінні метод означає, з одного боку, "спосіб пізнання та вивчення явищ природи і суспільного життя", а з іншого - "прийом, спосіб або курс дій"; саме останнє значення слід враховувати в контексті повсякденної практичної реалізації антикорупційної політики [6, с. 315].

В адміністративно-правовій сфері, особливо у сфері протидії корупції, основна увага приділяється адміністративним методам, які повною мірою виражають одну з найважливіших сутнісних функцій сучасної правової держави В.Я. Малиновський визначає методи адміністративної діяльності як засоби (технології) реалізації об'єктивних закономірностей співіснування явищ, тобто їх слід розуміти як спосіб їх використання [35, с. 364].

Виходячи із загального визначення поняття "метод", його співвідношення з категорією "форма" та близькими за змістом та етимологією термінами, а також особливостей реалізації сучасної антикорупційної політики держави, під методом реалізації антикорупційної політики слід розуміти спосіб реалізації суб'єктами антикорупційної політики наданих їм законом повноважень у сфері протидії корупції на практиці. Ці методи слід розуміти як способи практичної реалізації правових повноважень у сфері протидії корупції. Аналізуючи класифікацію методів реалізації публічної політики, слід зазначити, що в радянській адміністративно-правовій доктрині зазвичай говориться лише про два основні методи - переконання та примус, причому метод переконання завжди є основним і переважним методом діяльності органів публічної влади, а метод примусу - це реакція держави на правопорушення лише у випадках порушення правових норм суб'єктами правовідносин. Слід зазначити, що вони застосовуються.

Під адміністративним методом реалізації антикорупційної політики держави

слід розуміти сукупність способів реалізації повноважень суб'єктів протидії корупції, заснованих на об'єктивних організаційних відносинах та здійсненні адміністративного (безпосереднього) управління в публічній сфері. Ця сукупність методів має такі основні ознаки

а) безпосередній вплив на об'єкти контролю шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки;

б) односторонній вибір суб'єктом реалізації антикорупційної політики безпосередньої кінцевої мети, завдань, процедур, строків, ресурсів та умов виконання завдання на кожному конкретному етапі

в) юридично обов'язковий характер нормативно-правових та ненормативно-правових актів, недотримання яких є підставою для юридичної відповідальності.

Прикладом адміністративного методу є створення комісії з питань запобігання та виявлення корупції наказом президента (ректора) вищого навчального закладу [41]. Таким чином, адміністративні інструменти - це правові засоби адміністративного, прямого та безпосереднього характеру, що зазвичай оформлюються наказом президента (директивою) або рішенням органу державної влади і спрямовані на систематичне забезпечення діяльності відповідних органів та їхніх працівників при здійсненні ними притаманних їм функцій і повноважень.

Економічні методи реалізації антикорупційної політики мають велике значення в умовах ринкової економіки та забезпечують верховенство права у суспільних відносинах. Економічні інструменти - це сукупність практичних способів реалізації антикорупційної політики шляхом прямого чи опосередкованого застосування норм фінансового та господарського права з метою запобігання та протидії корупції. Економічні інструменти включають формування політики, державне регулювання, грошово-кредитну та фіскальну політику, конкурентну політику, вплив на ринкові ціни, оподаткування та економічне стимулювання [35, с. 389].

Особливо важливими способами реалізації сучасної та ефективної антикорупційної політики є економічні стимули для доброчесної роботи державних службовців та інших працівників органів державної влади, державних

підприємств, установ та організацій, такі як належна винагорода, соціальні пакети та премії від участі у прибутках (у випадку прибуткових державних підприємств).

Правовий спосіб реалізації антикорупційної політики спрямований на забезпечення розробки, прийняття та імплементації Закону "Про засади запобігання і протидії корупції" (зміст якого було проаналізовано раніше в цьому дослідженні).

Правовий спосіб реалізації антикорупційної політики ґрунтується на використанні методів, які юридично регулюють поведінку суб'єктів правовідносин. При цьому дотримання правових норм досягається, за необхідності, як шляхом переконання, так і примусу [10].

Соціально-психологічні методи реалізації антикорупційної політики держави - це методи, які використовують об'єктивні закони суспільного розвитку та психології індивідів, груп і суспільства в цілому. До таких методів належать: підвищення правової культури та правосвідомості суспільства, правове виховання, вдосконалення морально-етичних якостей публічних службовців, підвищення громадської активності, співпраця з громадськими організаціями у сфері протидії корупції, поліпшення соціально-побутових умов життя суспільства, підвищення рівня загальної та професійної освіти державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, поліпшення морально-психологічного клімату в публічних установах.

Загалом, комплексне використання адміністративно-правових, економічних, соціальних та психологічних методів є ефективним та необхідним для реалізації антикорупційної політики в сучасну епоху правової держави. Водночас, незважаючи на існування цілої системи форм і методів реалізації антикорупційної політики, врегульованої чинним антикорупційним законодавством, постійний розвиток суспільних відносин спонукає до пошуку нових і перспективних видів методів, які ще не є остаточно усталеними у вітчизняній адміністративно-правовій теорії та практиці.

Сучасні дослідники [47] стверджують, що в умовах інформатизації суспільства, імплементації світового досвіду електронного урядування та

посилення громадського контролю у сфері протидії корупції електронне урядування має стати принципово новою формою вдосконалення боротьби з корупцією шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації антикорупційної політики. Необхідно розуміти електронний уряд як форму організації управління з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, для чого необхідно розробити та прийняти окреме законодавство. Іншими словами, обмін інформацією між органами державної влади та громадянами відбувається за допомогою використання трансформованих інформаційно-комунікаційних технологій для органів державної влади, ідей електронного бізнесу, де уряд є своєрідним корпоративним користувачем інформаційних технологій [40, с. 7].

Реалізація антикорупційної політики у формі електронного урядування вимагає створення певної практичної методології реалізації національної антикорупційної політики, яку можна визначити як електронний інтерактивний метод. Електронні інтерактивні методи в антикорупційній діяльності можуть успішно застосовуватися на різних рівнях, як показує позитивний міжнародний досвід.

Тому електронне урядування як форма реалізації антикорупційної політики та е-інтерактив як практичний спосіб реалізації антикорупційної політики мають бути належним чином роз'яснені, розвинуті та врегульовані шляхом прийняття спеціального закону про електронне урядування, який би регулював процес електронного урядування у сфері протидії корупції. Слід підкреслити, що для цього необхідно створити окрему главу. При цьому рекомендується передбачити в законі методологію реалізації антикорупційної політики як практичний спосіб реалізації суб'єктами у сфері протидії корупції своїх повноважень.

На сьогодні в Україні існує щонайменше 12 централізованих органів, які займаються реалізацією державної антикорупційної політики та припиненням протиправної діяльності посадових осіб. Це Генеральна прокуратура, Служба безпеки України, а також окремі органи та організації, спеціально створені (або ті, що перебувають на стадії створення) у складі Міністерства внутрішніх справ.

По-перше, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) займається розслідуванням корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами держави або місцевого самоврядування, які загрожують національній безпеці. Іншою антикорупційною установою є Спеціальна антикорупційна прокуратура (САП), яка здійснює нагляд за розслідуваннями НАБУ та представляє інтереси громадян і держави у справах про корупційні правопорушення [5].

До нещасного випадку у вересні 2016 року, коли загинув заступник Глави Адміністрації Президента Андрій Таранов, питаннями боротьби з корупцією займалася Адміністрація Президента; 14 жовтня 2014 року була створена Національна рада з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий орган при Президентові, яка почала працювати майже через рік після свого створення.

До складу Генеральної прокуратури також входять такі антикорупційні підрозділи: Генеральна інспекція внутрішніх розслідувань та безпеки, Департамент з розслідування корупційних злочинів службових осіб, які займають особливо відповідальне становище, Департамент з розслідування корупційних злочинів суддів та Департамент по боротьбі з корупцією та організації антикорупційної діяльності.

Парламентська комісія з питань запобігання і протидії корупції відповідає за розробку антикорупційного законодавства у Верховній Раді України.

Державне бюро розслідувань (ДБР) ще не повністю функціонує, але має стати антикорупційним форпостом на найвищих щаблях влади. Воно має розслідувати найбільш серйозні та резонансні злочини. До них належать, зокрема, злочини (в тому числі корупційні), вчинені посадовими особами, які займають відповідальне становище (в тому числі главами держав, членами уряду та парламентарями), суддями, прокурорами та вищими державними службовцями, а також посадовими особами НАБУ та прокурорами САП.

Ще однією установою, безпосередньо відповідальною за боротьбу з корупцією, є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) - центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Його завданням є

перевірка достовірності даних, задекларованих органами влади.

Наступним центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, створеним для боротьби з корупцією, є Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, яке має допомагати слідчим у виявленні та поверненні активів, одержаних злочинним шляхом [5].

У правоохоронних органах існують окремі підрозділи, які займаються боротьбою з корупцією. Це, зокрема, Департамент "К" СБУ, Департамент внутрішньої безпеки МВС та Головне управління внутрішньої безпеки ДФС.

Незважаючи на наявність багатьох суб'єктів, які реалізують антикорупційну політику в Україні, за роки незалежності країни не відбулося жодних фундаментальних змін у боротьбі з корупцією. Експерти Transparency International також відзначають, що Україна не досягла жодного прогресу в боротьбі з корупцією. І це незважаючи на те, що уряд визначив боротьбу з корупцією одним із своїх головних пріоритетів. "Незважаючи на реформи, громадськість, український бізнес та міжнародні спостерігачі скептично ставляться до успіху боротьби з корупцією в Україні, - зазначив Олександр Калітенко, експерт Transparency International в Україні. "Безкарність та неефективність судової системи заважають Україні досягти прогресу у боротьбі з корупцією. Зокрема, зменшується використання службового становища в адміністративних органах влади, поліції та збройних силах України, а підзвітність у сфері державних закупівель зростає. Однак, як підкреслює ТІ, не відбулося жодних змін у судовій системі, що не запобігає корупції [5].

Таким чином, в Україні створено низку механізмів для реалізації державної антикорупційної політики, але кількісні показники поки що не пов'язані з якістю.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Нормативно-правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні

За останні роки корупція в Україні набула характеру системного явища, яке пронизує всі сфери суспільного життя і тому потребує системних заходів такого ж масштабу. Особливо небезпечною стала корупція у сфері кримінальної юстиції. Це пов'язано з тим, що кримінальне судочинство є тією сферою діяльності держави, де найбільш широко застосовується примус і суттєво обмежуються конституційні права, свободи та законні інтереси.

У сучасних умовах антикорупційне право стає однією з кваліфікованих матеріальних норм матеріального права. У зв'язку з цим важливого значення набуває питання інкорпорації антикорупційних стандартів у кримінальне провадження, які унеможливають або максимально мінімізують корупційні діяння.

Під антикорупційними стандартами у кримінальному провадженні ми пропонуємо розуміти сукупність вимог кримінального процесуального законодавства. Наукова розробка антикорупційних стандартів та визначення їх сумісності з чинним Кримінальним процесуальним кодексом дозволяє, з одного боку, оцінити його якість з точки зору антикорупційних стандартів, а з іншого - визначити пріоритетні напрями реформування системи кримінальної юстиції з метою запобігання корупції [9].

Насичення Кримінального процесуального кодексу антикорупційними механізмами, які становлять внутрішній зміст антикорупційних стандартів, надасть об'єктивну можливість вирішувати завдання кримінального судочинства, навіть якщо вони реалізуються недоброчесними та корумпованими правоохоронними органами. На нашу думку, до системи антикорупційних

стандартів у кримінальному судочинстві слід включити такі елементи

1) Регламентація юридичної техніки для гарантування якості кримінально-процесуальних рішень;

2) алгоритмізація кримінального провадження з метою забезпечення прозорості, правової визначеності для учасників кримінального провадження та передбачуваності результатів

3) механізм оскарження для забезпечення ефективного та своєчасного захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження від рішень, дій та бездіяльності установ та органів, що здійснюють кримінальне провадження

4) відомчий та судовий нагляд за законністю кримінального провадження

5) прокурорський нагляд за законністю органів досудового розслідування та органів, що проводять оперативно-розшукову діяльність; б) прокурорський нагляд за законністю органів досудового розслідування та органів, що проводять оперативно-розшукову діяльність

б) чіткий розподіл компетенції осіб, які приймають рішення у кримінальних справах; та

7) правові правила визначення того, хто уповноважений здійснювати кримінальне провадження. На нашу думку, до них можна віднести наступні:

- правила про підслідність і підвідомчість кримінальних справ, правила, що виключають можливість суб'єктивного підходу при визначенні того, хто уповноважений здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень або суд розглядати кримінальну справу;

- розподіл матеріалів кримінального провадження автоматизованими системами документообігу суду в умовах, що виключають можливість несанкціонованого втручання у функціонування цих систем;

- підстави для відводу та порядок його вирішення.

8) Апеляційне та апеляційне оскарження і судовий розгляд судових рішень за нововиявленими обставинами; та

9) громадський контроль за дотриманням прав і свобод людини у

кримінальному провадженні та ухваленням судових рішень, які відповідають вимогам закону

10) нормативне закріплення моральних цінностей, що відповідають ідеології правової держави. Це сприяє формуванню нового типу правосвідомості суб'єктів кримінального провадження [9].

Не претендуючи на вичерпність досліджень з цієї проблематики, вважаємо за необхідне зазначити, що кожен з наведених вище елементів системи антикорупційних норм у Кримінальному процесуальному кодексі є окремим напрямом дослідження такої складної теми, як запобігання та протидія корупції в системі кримінальної юстиції.

За роки незалежності України було прийнято низку антикорупційних нормативно-правових актів. Загалом в українському законодавстві налічується понад 100 нормативно-правових актів, включаючи укази та розпорядження Президента України та Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів та нормативні акти різних органів. Проте всі вони приймалися безсистемно, в різний час і різними органами, в деяких випадках без належного наукового обґрунтування, що призвело до неузгодженості та суперечностей у їх застосуванні [51].

Крім того, Україна провела найбільшу і найбільш системну реформу антикорупційного законодавства, ухваливши низку антикорупційних законів у жовтні 2014 року. Зміни в законодавчих сферах, що регулюють ключові напрямки антикорупційної діяльності країни

- 1) Формування та моніторинг національної антикорупційної політики
- 2) Антикорупційна діяльність
- 3) переслідування корупціонерів [7].

Крім того, 28 квітня 2018 року Уряд України схвалив «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018 –2020 роки».

Закон усуває дуалізм між державними органами, відповідальними за антикорупційну політику, зокрема статус Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, та створює два незалежні антикорупційні органи, на

які покладається відповідальність за організацію всіх аспектів антикорупційної політики:

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику;

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) - державний правоохоронний орган, уповноважений на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на який покладається боротьба з корупційними правопорушеннями, вчиненими вищими посадовими особами, що становлять загрозу національній безпеці [7].

Національна рада з питань антикорупційної політики (GRECO) має здійснювати систематичний моніторинг стану антикорупції та антикорупційної політики України, ефективності реалізації антикорупційних стратегій та рекомендацій щодо посилення антикорупційних та антикорупційних заходів. Рада підпорядковується Президенту; відповідно до рекомендацій GRECO, склад Ради має бути сформований на засадах рівності між урядовими та неурядовими організаціями.

На сьогоднішній день впровадження ефективних антикорупційних реформ залишається одним з головних завдань органів державної влади в Україні. На сьогоднішній день у цьому напрямку вжито низку важливих законодавчих та практичних заходів і продовжується реалізація відповідних ініціатив.

У 2014 році Уряд ухвалив важливий для України законодавчий акт, який визначає вектори створення ефективної національної системи запобігання та протидії корупції. Закон України "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на період 2014–2017 р.р." визначає систему завдань і заходів щодо зниження рівня корупції, зокрема систему чесних і професійних публічних послуг відповідно до міжнародних стандартів та кращих світових практик. Метою є створення такої системи. Закон також спрямований на усунення корупційних ризиків, запровадження прозорої системи публічних закупівель, подолання корупції в судовій системі та органах кримінальної юстиції,

усунення корупційних передумов для ведення бізнесу тощо. Однак цей закон вже втратив чинність.

Очікувалося, що успішна реалізація антикорупційної стратегії знизить рівень корупції в Україні, підвищить довіру громадян до влади та значно збільшить рівень іноземних інвестицій в економіку.

Основною метою антикорупційної реформи було забезпечення інституційної підтримки методів подолання корупції, визначених антикорупційною стратегією, а саме створення та належне функціонування правоохоронних та превентивних органів - Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національного антикорупційного бюро України (НАБУ). 25 січня 2015 року набув чинності Закон України "Про Національне антикорупційне бюро України". Крім того, 27 липня 2015 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством юстиції, Міністерством внутрішніх справ та НАБУ щодо співробітництва у сфері запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень (наразі не є чинним).

26 квітня 2015 року набув чинності Закон України «Про запобігання корупції», який спрямований на комплексне реформування антикорупційної системи відповідно до міжнародних стандартів і передбачає, зокрема, створення незалежного антикорупційного органу - НАЗК (центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом). НАЗК координує розробку антикорупційних програм, здійснює моніторинг їх виконання та забезпечує дотримання державними службовцями законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [51].

Для виконання своїх основних функцій НАЗК здійснює фінансовий контроль за активами публічних службовців та забезпечує функціонування єдиної національної системи декларування.

Не менш важливим у боротьбі з корупцією є створення інституту повернення активів, одержаних від корупційних злочинів, та розвиток системи спеціальної конфіскації і спецконфіскації.

У зв'язку з цим Верховна Рада України прийняла рішення про приєднання до

Конвенції та приєднання до Робочої групи з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях.

З цією метою відповідно до Рішення Ради ЄС 2007/845/ІНА від 6 грудня 2007 року та іншого законодавства ЄС було створено Українське державне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, або АРМА) як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноважений формувати та реалізовувати державну політику у сфері виявлення та розшуку активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та управління активами, одержаними від кримінальних проваджень. Відповідно до Рішення Ради 2007/845/ІНА від 6 грудня 2007 року та іншого законодавства ЄС, АРМА було створено за типом Агентства з розшуку та управління активами, яке успішно функціонує в державах-членах ЄС.

14 червня 2018 року в Україні набув чинності Закон "Про Вищий антикорупційний суд", який передбачає їх створення протягом одного року. Закон започаткував процес відбору кандидатів на посади суддів за участі міжнародних експертів. Антикорупційний суд буде судом першої та апеляційної інстанції; після 5 вересня 2019 року загальні суди більше не прийматимуть нові справи від Державної антикорупційної служби України та Спеціальної антикорупційної прокуратури. справи, які наразі перебувають на розгляді у "звичайних" судах, будуть передані до ВАС.

Більше Солом'янський районний суд (та інші) не обиратиме запобіжні заходи для фігурантів мільйонних розкрадань і не даватиме дозволи на обшуки та інші слідчі дії. І лише Антикорсуд визначатиме, чи арештовувати майно фігурантів справ НАБУ-САП і передавати його до Агентства з розшуку та менеджменту активів, чи ні. У першій інстанції Антикорсуду буде 7 колегій, в апеляції – 4 колегії. Також, зокрема, буде 6 слідчих суддів.

Разом з тим, виконання завдань, пов'язаних з реалізацією Зasad державної антикорупційної політики в Україні на 2014-2017 роки (Антикорупційної

стратегії), завершено не в повному обсязі. Причинами невиконання заходів, передбачених Засадами державної антикорупційної політики в Україні на 2014-2017 роки (Антикорупційною стратегією), є тривале зволікання зі створенням нових антикорупційних інституцій, недосконалість антикорупційного законодавства та практики його застосування, а також відсутність належного механізму моніторингу та оцінки виконання антикорупційної стратегії.

Тому Уряд продовжив реалізацію антикорупційної політики та ухвалив проект Закону України № 8324 від 26.04.2018 "Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки". Успішна реалізація антикорупційної стратегії дозволить виявити неефективні заходи та на основі аналізу розробити більш дієві механізми для зниження рівня корупції в Україні, підвищення довіри суспільства до влади, сприяння розвитку конкурентоспроможної економіки та залученню іноземних інвестицій, забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Нижче наведені деякі з найбільш ефективних способів зробити це.

Проте фактично з початку 2018 року в Україні так і не було розроблено антикорупційну стратегію – комплексний документ національного рівня, який визначає заходи щодо запобігання та протидії корупції. Без цього антикорупційні заходи здебільшого несистемні та нескоординовані. Проект антикорупційної стратегії, розроблений Держслужбою з питань запобігання корупції, був розкритикований громадськістю та отримав численні зауваження вітчизняних та іноземних експертів, а спеціальний парламентський комітет рекомендував Верховній Раді України накладати вето на цей проект [31].

Проаналізуємо тенденції впровадження принципів антикорупційної політики в українське законодавство.

Характерним для національного законодавства є те, що принципи, закріплені в правових документах у сфері протидії корупції, є дещо відірваними один від одного. [44, с. 5]. Наприклад, Закон України "Про боротьбу з корупцією" від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР не містить визначення принципів, а в преамбулі Закону зазначено, що цей Закон визначає правові та організаційні засади

запобігання корупції, виявлення і припинення ознак корупції, відновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, ліквідації наслідків корупційних діянь. Він визначає правові та організаційні засади запобігання, виявлення та протидії корупції, відновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також усунення її наслідків.

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграють державні органи, служби, особи, уповноважені на виконання функцій держави. Чітка правова регламентація їх діяльності щодо забезпечення прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [50].

У Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» (від 11.06.2009 р. № 1506-VI) відсутня конкретна інформація щодо застосування закону, національної антикорупційної політики та реалізації державою тіла. Цікаво, що в преамбулі закону проголошено, що він встановлює основні принципи запобігання та протидії корупції як у державній, так і в приватній суспільній сферах. Також закон забезпечує відшкодування збитків, завданих корупційними правопорушеннями, та відновлення порушених прав чи інтересів фізичних чи юридичних осіб. Крім того, закон захищає інтереси держави [55].

Принципи антикорупційної політики закріплені у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Зasad антикорупційної політики» від 08.12.2009 № 1688-р: верховенства права і закону, пріоритету прав і свобод людини та громадянина; рівності всіх перед законом; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; ефективної взаємодії законодавчої, виконавчої і судової гілок влади та держави з громадськістю; невідворотності відповідальності за здійснення корупційного правопорушення; цільового бюджетного фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики; доступності до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та вжиті заходи щодо запобігання та протидії корупції; єдиної державної політики у сфері запобігання та протидії корупції; співпраці з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO) [57].

У Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI встановлено, що принципами запобігання і протидії корупції є: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційними правопорушеннями; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у вжитті таких заходів [55].

Нарешті, чинний Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року " Про запобігання корупції" не визначає засади антикорупційної політики держави та боротьби з корупцією в цілому.

Відповідно до преамбули Закону, він визначає правові та організаційні засади функціонування системи протидії корупції в Україні, зміст і порядок реалізації превентивних антикорупційних механізмів та правила усунення наслідків корупційних правопорушень [52].

14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України в другому читанні прийняла закони України «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про запобігання корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодонабувачів юридичних осіб та публічних діячів». Крім того, 16 вересня 2014 р. було прийнято Закон України «Про очищення влади», який передбачає механізми люстрації посадових осіб органів державної влади й місцевого самоврядування.

Ухвалені антикорупційні закони – це базові документи, які містять основні принципи як оголосити війну корупції та виграти її. Закони щодо корупції в Україні були взяті з різних джерел, включаючи рекомендації Групи держав проти корупції Ради Європи (GRECO), Європейської

комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) та програми SIGMA. Ці рекомендації базувалися на міжнародних антикорупційних актах, багато з яких Україна вже ратифікувала. Відповідно до статей 5 і 6 Конвенції ООН проти корупції, яка була підписана 31 жовтня 2003 року, країни-члени повинні були створити спеціалізований орган і розробити ефективну стратегію запобігання корупції. Крім того, Україна імплементувала ці закони відповідно до рекомендацій Плану дій щодо лібералізації візового режиму з ЄС. У сфері боротьби з корупцією професіонали, урядовці та представники громадських організацій висловили схвалення останніх законів держави, спрямованих на боротьбу з корупцією. Це знаменує собою значний крок у постійному розвитку антикорупційної політики.

24 липня під час конференції «Нова антикорупційна стратегія для України: якою вона має бути?» експерти Центру політико-правових реформ розробили альтернативні проекти Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019–2023 роки, основні положення яких презентували [43].

Зараз діє Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 № 2322-IX [56].

Звідси можна зробити висновок, що українські антикорупційні реформи – це лише слова на папері, а не системність, а їх ефективність важко визначити.

2.2. Структурно-функціональне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні

Війна, особливо тотальна, є надзвичайною подією в житті окремих людей, суспільств і націй. Вона являє собою фундаментальний тектонічний зсув в основах суспільного устрою (усвідомлення, переосмислення та перевідкриття основ цінностей суспільного договору (блага) та утилітаризму) і, можливо, в структурі світової політики, економіки та безпеки. Для окремих держав війна є Рубіконом, через який попередня організація суспільства і держави стає принципово неможливою. Але цей процес, включаючи його жорстокість, трагізм, жертвовність і героїзм, не є заздалегідь визначеним. Траєкторії можливостей дуже

різні, а прогнози метасистемного розвитку виходять далеко за межі ситуаційного підходу. Проте все ж таки можна виявити, врахувати і вивчити кримінологічно значущі фактори, що вже відбулися і відбуваються, які дають достатню підставу для обґрунтованих прогнозів щодо ймовірності вчинення злочинів та їх впливу на злочинність. Воєнні фактори - це фізичні (онтологічні, екзистенційні) та соціальні (метафізичні, конструктивістські) стани реальності, які прямо та/або опосередковано пов'язані з негативними наслідками тотальної війни Росії проти України. Таких наслідків і пов'язаних з ними чинників є ціла низка. Їх всебічний аналіз, виявлення та пояснення потребують широкого дослідницького поля для комплексних кримінологічних прогнозів.

Воєнні злочини є різновидом міжнародних злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом) і традиційно вивчаються в міжнародному кримінальному праві. Однак немає сумнівів, що вивчення зв'язку між війною та злочинністю має бути міждисциплінарним. Це не є прерогативою міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини чи міжнародного кримінального права. Це явище є багатовимірним і об'єднує багато політичних, економічних, правових і психологічних чинників. Особливу увагу слід звернути на механізми та характеристики збройного конфлікту, роль державних органів у розв'язанні війни, особливості відповідальності за воєнні злочини та покарання винних. Важливу роль відіграють національні, міжнародні та гібридні судові інституції, рішення яких мають бути не лише ретельно вивіреними, але й справедливими та неупередженими. На жаль, у нинішніх умовах мейнстрімом сучасної кримінології стає "кримінологія війни", викристалізована на наукових автопоетичних засадах, що включає прямі та непрямі гуманітарні, соціальні, економічні та політичні наслідки збройних конфліктів. Зрозуміло, що війна не лише спричиняє людські смерті та страждання, але й створює сприятливі умови для зростання організованої злочинності та можливості для незаконного збагачення через організацію нелегальних ринків зброї, контрабанди, наркотиків, торгівлі людьми та нелегальної міграції.

Війна супроводжувала людство протягом усієї його історії і була невід'ємним

елементом змін історичних епох, часто виступаючи каталізатором соціальних, економічних і політичних перетворень. За найоптимістичнішими підрахунками, за останні кілька тисяч років людство жило в мирі менше 300 років, що становить менше 1 відсотка визнаного на сьогодні часу. Війна була дуже важливою і, на жаль, невід'ємною частиною людської історії. Наприклад, офіційна ідеологічна основа сучасної російської держави значною мірою побудована на постійній ностальгії за "великими перемогами" і пропаганді можливості повторення таких "перемог", без жодного акценту на тому, що ці перемоги супроводжувалися величезними жертвами, голодом, хворобами і людськими стражданнями. Це період миру і стабільності в цивілізованому світі, коли всі зусилля держав мають бути спрямовані не на нові війни, а на науковий прогрес, підвищення рівня життя громадян та економічну конкуренцію. Ми дійшли не до "кінця історії", а до нової тотальної війни в Європі [36, с. 89-90].

Світова спільнота намагається максимально уникати збройних конфліктів. В умовах глобалізації збройний конфлікт практично в будь-якій точці світу не лише спричинить людські страждання, але й матиме серйозні наслідки для всіх інших країн сучасного світового співтовариства. Наприклад, якщо Росія вторгнеться в Україну, це може призвести до продовольчої кризи і масового голоду в найменш розвинених країнах. Більше того, гіпотетичний напад Китаю на Тайвань може призвести до глобальної кризи, що матиме руйнівний вплив на світову економіку, оскільки на Тайвань припадає велика частка виробництва сучасних електронних компонентів. Таким чином, тематичні горизонти військової кримінології виходять далеко за межі суто юридичних питань, охоплюючи політичні, економічні, гуманітарні аспекти сучасної глобальної світової системи, а також регіональну політику, включно з політикою Європейського Союзу. Це дає нам підстави стверджувати, що воєнна кримінологія виглядає всеосяжною та міждисциплінарною платформом, простором для вивчення війни та її впливу на злочинні явища та їх жертв. Очевидно, що при такому підході природний фокус буде зосереджений на злочинних явищах військової кримінології та колабораціонізму.

Хоча в умовах воєнного стану обов'язки державних інституцій, безумовно, зростають, люди перебувають у центрі механізмів запобігання, припинення та подолання наслідків збройного конфлікту. Саме люди. Тому що всі рішення приймаються людьми, залежно від їхньої культури, освіти та рівня усвідомлення відповідальності за свої рішення. Звичайно, колективні рішення відіграють все більшу роль як в межах окремих держав, так і в коаліціях між державами [13, с.19].

Стаття 8(2)(b) Римського статуту серед найбільш серйозних злочинів називає наступні Умисні та навмисні напади на цивільне населення або окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; умисні напади на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є військовими цілями. Умисне вчинення нападу, який, як відомо, спричиняє випадкову загибель або поранення цивільних осіб, шкоду цивільному майну або цивільним об'єктам, а також широку, довготривалу і значну шкоду навколишньому середовищу, яка не пов'язана з конкретними або очікуваними цілями, що є результатом дії в цілому, і яка не пов'язана з конкретною або очікуваною військовою перевагою, що є результатом дії в цілому; напад або бомбардування незахищених і невійськових об'єктів, населених пунктів, міст, сіл, будинків або споруд за допомогою будь-яких засобів. Вбивство або поранення комбатантів, які здаються, складають зброю або втрачають засоби захисту; пряме або непряме переміщення державою-окупантом частини свого цивільного населення на окуповану територію, вигнання або переміщення частини або всього населення окупованої території в межах або за межі цієї території, заява про те, що не буде пощади жодному життю; вбивство громадян воюючої сторони, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку воєнних дій. Застосування отруйної або отруйної зброї; згвалтування; навмисні напади на будівлі, запаси, медичні установи, транспортні засоби та персонал з використанням знаків, передбачених Женевськими конвенціями відповідно до міжнародного права; навмисне перешкоджання наданню допомоги, передбаченої Женевськими конвенціями. Навмисний голод як метод ведення війни шляхом позбавлення цивільного населення товарів, необхідних для його виживання, в тому числі шляхом навмисного блокування

допомоги, передбаченої Конвенціями; 17-18].

Відчувати себе в безпеці, захищеним і незалежним означає бути щасливим. Стан щастя відображає загальновизнане відчуття миру та безпеки в сучасному сталому світі. Однак роль держави змінюється в багатополлярному інформаційному суспільстві пост-правди. Зловживання владою і поширена корупція в перехідні періоди розвитку призводять до того, що форми кримінального права, які гарантують сталий розвиток, можуть бути несумісними з розвитком громадянських свобод. Крім того, розуміння кримінального права і злочинності варіюється залежно від рівня громадянського розвитку, особливостей ЗМІ, наративів соціальних груп і мереж, а також дискурсів про безпеку правоохоронних органів. Вони також відрізняються між жертвами і злочинцями, громадянським суспільством, поліцейськими і суддями [66, с. 20].

Війна розглядається як засіб контролю над населенням через нескінченні злочини, пов'язані з безкарністю і прийняттям актів насильства, корупції, спекуляції, контрабанди, торгівлі зброєю, колабораціонізму і шпигунства. В інформаційному суспільстві війна раціоналізується через деідентифікацію суспільства і ворога. Фахівці в галузі інформаційно-психологічної безпеки суспільства ще не досліджували значення раціоналізації насильства через метафори та наративи війни Дж.Р.Р. Толкіна ("орки" та "укурки", "росіяни" та "укрофашисти", "Саурон Путлер"), що знайшли відображення в сучасних кримінальних міфах. Ті ж самі міркування стосуються вивчення сексуального насильства у воєнний час та ядерної загрози.

Власне, війна – це онтологічний виклик для будь-якого народу чи держави. Українці відчули це на власному досвіді. В умовах воєнного стану надзвичайно загострюються всі «хронічні хвороби» суспільства. Корупція в Україні не є винятком. Захист її багатьох інституційних складових став реальним питанням національної безпеки в сучасних умовах. Інструменти корупції використовуються ворогами як фізична зброя. Важливою складовою кримінального співробітництва за своєю соціально-правовою природою є також корупційне діяння зі зрадницьким і політичним забарвленням. Це також слід враховувати при розробці стратегічних

підходів до протидії корупції.

Стратегія, як і тактика, є невід'ємною частиною боротьби з корупційними правопорушеннями. Обидва ці поняття широко використовуються в науковій літературі та мають відношення до багатьох суспільних сфер життя, але спочатку обидва терміни мали суто військовий характер і стосувалися військової справи. З часом стратегія і тактика поступово увійшли в цивільний понятійний апарат і стали частиною багатьох наук (економіки, менеджменту, кримінології тощо) [21, с. 91]. З давньогрецької мови слово "стратегія" перекладалося як мистецтво військових операцій або організація війни.

В античні часи, коли стратегія ще не набула цивільного значення, це поняття займало центральне місце у всіх військових науках і розглядалося як визначення основного напрямку удару по противнику з метою подальшого розвитку військових дій у потрібному напрямку. Тактика у військовому розумінні визначає засоби досягнення глобальних цілей і завдань, окреслених стратегією [21, с. 91]. У контексті кримінології цікавий підхід до визначення стратегії і тактики надав юрист О. Туєв. Він стверджує, що стратегія і тактика є складовими кримінологічної політики і відповідають на два концептуальні питання: "що робити" і "як робити". На перше питання відповідає стратегія, на друге - тактика [65, с. 186]. Крім того, дослідники порівнюють стратегію з компасом, який допомагає знайти правильний шлях для боротьби та протидії певним правопорушенням. Деякі науковці схильні розглядати стратегії як сукупність засобів, що дозволяють досягти поставлених цілей та сприяють ефективній боротьбі з будь-якою злочинністю та її конкретними проявами. Більше того, з кримінологічної точки зору, стратегії можна представити як остаточний вибір напрямку для досягнення заздалегідь визначених цілей [61].

З іншого боку, деякі науковці розглядають стратегію як галузь державної діяльності, яка застосовує концептуальні питання теорії та практики запобігання злочинності, боротьби зі злочинністю та профілактики злочинів. Така діяльність держави визначається у програмуванні, плануванні, прогнозуванні та безпосередньому здійсненні конкретних дій, спрямованих на досягнення

визначених цілей. Один із провідних учених у галузі кримінології О. Литвинов підкреслює, що кримінологічна стратегія - це певна сукупність офіційно прийнятих державою ідей, принципів і планів щодо реалізації певних механізмів захисту інтересів держави, суспільства та окремих громадян від загрози злочинності [33, с. 138]. Тактика в кримінологічному розумінні - це складова частина стратегії, спрямована на вирішення стратегічно визначеного існуючого завдання для досягнення кінцевої мети. Тактика протидії корупційній злочинності - це цілеспрямована і систематична діяльність, спрямована на досягнення цілей, затверджених стратегією.

Таким чином, стратегії - це конкретні довгострокові плани дій для досягнення глобальної мети подолання корупційних правопорушень, а тактика - це дії або заходи для реалізації планів, передбачених стратегією. Стратегія є більш теоретичним поняттям, тоді як тактика притаманна практичній діяльності; А. Міхненко зазначає, що тактика в антикорупційних операціях - це конкретні, засновані на здоровому глузді дії компетентних органів щодо усунення та знищення корупційних практик і проявів корупції на основі заздалегідь визначених стратегічних планів [18, с.169].

Корупція залишається широко поширеним явищем у міжнародному масштабі. Проте це явище до кінця не проаналізовано навіть на рівні термінології. У науковому дослідженні корупції зазначимо, що щодо правової характеристики корупції необхідно визнати наявність кількох визначень цього явища [32]. Світовий банк, експерти Організації Об'єднаних Націй і Transparency International визначають корупцію як «зловживання державною владою для приватної вигоди». Кримінальна конвенція проти корупції визначає корупцію як активний і пасивний підкуп державних та іноземних посадових осіб, суддів, членів неурядових і міжнародних організацій, парламентів, зловживання впливом для отримання особистої вигоди, а також підкуп у приватному секторі.

М. Корнієнко та В. Тертишник аналізують суспільнополітичні виклики і проблеми стратегії протидії корупції, питання усунення криміногенних факторів, удосконалення законодавства та діяльності правоохоронних органів. Учені

наголошують, що проблеми протидії корупції мають вирішуватися системно у комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правового та морально-етичного характеру [26].

З іншого боку, корупція як правове явище може бути класифікована за різними критеріями. Розрізнення корупції ґрунтується на різних аспектах, включаючи обсяг повноважень, формат комісії, часові рамки, суспільний сектор та категоричну провину. Необхідно встановити важливе розмежування між національною та міжнародною корупцією за територіальними ознаками. Форми корупції включають хабарництво, розкрадання, клієнтелізм, лобізм, кумівство, фаворитизм і захоплення держави. Важливо правильно розрізнити ці форми. Існують різні категорії корупції залежно від характеру корупційної діяльності. Ці категорії включають прийняття незаконних доходів або незаконних обіцянок. Корупцію також можна класифікувати залежно від того, є це одноразовою подією чи повторюється. Крім того, корупція може впливати на різні сфери життя, такі як політика, економіка, управління, суспільство та право. Залежно від ситуації юридичні санкції за корупцію можуть включати кримінальні звинувачення, адміністративні наслідки, цивільні позови та дисциплінарні стягнення. [20]

Юридична наука відповідає за виявлення причин корупції та політичної корупції та розробку відповідних заходів для їх приборкання. Незважаючи на спорідненість, «корупція» та «політична корупція» відрізняються за своїми правовими характеристиками та сутністю. Заходи правового покарання не завжди є достатніми у випадках політичної корупції, коли певні форми поведінки залишаються неврахованими. Тому виявлення причин та передумов таких форм корупції може дати змогу створити ефективніші засоби протидії їм. «В Україні політична корупція законодавчо не визначена в чинному законодавстві, проте існують законодавчі заходи щодо запобігання певним корупційним діям, пов'язаним з державним фінансуванням політичних партій. Законодавча влада запровадила різноманітні вимоги та обмеження щодо фінансування політичних партій, що призвело до встановлення прозорості та підзвітності виборчих

кампаній та партій. Національне агентство з питань запобігання корупції тепер здійснює нагляд за фінансами політичних партій із запровадженими механізмами кримінального чи адміністративного покарання. Отже, життєво важливо розуміти законність політичної корупції та вирішувати питання впливу на політичну партію через фінанси. Серед пріоритетів – зміцнення фінансової дисципліни політичних партій, посилення контролю з боку держави за їхньою фінансовою діяльністю та забезпечення відповідальності за будь-які порушення законодавства про фінансування політичних партій [28].

У рамках розвитку військової кримінології особливу увагу слід приділити відтворенню корупції в оборонно-промисловому комплексі. О. Ткаченко та К. Задорожний слушно зазначили, що діяльність міністерств, відомств, військових відомств та їх керівних органів у секторі безпеки і оборони України щодо запобігання та виявлення корупції має ґрунтуватися на довірі суспільства до корупції. . Висока сумлінність офіцерів, військовослужбовців і цивільних осіб. Цієї мети неможливо досягти без неухильної реалізації системних заходів щодо створення ефективних механізмів запобігання корупції та зміцнення антикорупційного потенціалу на всіх рівнях, особливо у секторах безпеки та оборони. Корумпований оборонний сектор може мати значний вплив на криміналізацію політики та економіки країни, створюючи таким чином загрозу її національній безпеці та національним інтересам. Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» затверджено антикорупційну стратегію на визначений у ній період часу. Ці правила мають бути спрямовані на вдосконалення систем запобігання корупції та боротьби з нею. Через військовий конфлікт на сході України, анексію Кримського півострова Російською Федерацією та поступове поглинання нових українських територій висока ймовірність продовження військового конфлікту. Розробка ефективних антикорупційних механізмів повинна бути пріоритетом майбутньої антикорупційної стратегії України і носити інклюзивний, а не галузевий характер. Національні зусилля по боротьбі з корупцією в секторах безпеки і оборони повинні бути спрямовані на впровадження ефективних і прозорих процедур, за

допомогою яких можна оцінювати ризики, пов'язані з корупцією, забезпечувати ефективно і прозоре управління, а також проводити активні кампанії з інформування громадськості про діяльність по боротьбі з корупцією і надавати необхідну підтримку боротьбі з корупцією. структура. Реалізація антикорупційних заходів принесе позитивні результати завдяки можливості вдосконалення та ефективного виконання антикорупційної правової системи. Корупція не повинна бути способом задоволення потреб фізичної чи юридичної особи порівняно із законним задоволенням таких потреб. Існуючі антикорупційні заходи завжди повинні оцінюватися на предмет належного реагування в разі зниження їх ефективності в результаті їх застосування, перш за все за рахунок поліпшення організаційно-правового та адміністративного правозастосування, а також забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупцію та корупційні правопорушення. . це створює додатковий стримуючий ефект для всіх суб'єктів правовідносин.

Метою введених заходів має бути створення середовища, в якому корупція не має умов для існування. Подальші наукові дослідження, спрямовані на вивчення існуючого активного досвіду застосування антикорупційних заходів у Міністерстві оборони зарубіжних країн та можливості їх застосування в Україні, дуже перспективні [64].

У цьому контексті заслуговує на увагу затверджена Кабінетом Міністрів України Програма щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2015-2017 роки. Програма передбачає такі необхідні заходи, спрямовані на реалізацію загальної національної антикорупційної стратегії: посилення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою зменшення корупційних ризиків; підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції та судових установ; зменшення кількості корупційних передумов для ведення бізнесу, сприяння усуненню корупційних ризиків, поетапне формування ризиків корупції. Результати реалізації цієї програми і загальної антикорупційної стратегії були дуже скромними, але, тим не менш, вони залишаться після стратегічного підходу досі, це не так, і це велика проблема.

Національна антикорупційна програма на 2023-2025 роки затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220 "Про затвердження Національної антикорупційної програми на 2023-2025 роки". Програма розроблена Національним агентством з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) відповідно до частини 5 статті 18 Закону України "Про запобігання корупції" з урахуванням таких принципів

- оптимізації функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Передусім йдеться про усунення ситуацій дублювання компетенції різних органів та здійснення повноважень одним і тим же органом, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

- кількісна оцінка здійснення повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість їх діяльності та оприлюднення даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

- створення більш адекватних та законних способів задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, на відміну від існуючих корупційних практик; та

- посилення стримуючого впливу на всіх суб'єктів правовідносин шляхом забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення;

- Формування в суспільстві нетерпимості до корупції, виховання культури доброчесності та поваги до верховенства права.

Запобігання корупції та сприяння систематичним антикорупційним заходам серед органів державної влади та місцевого самоврядування є основним напрямком Програми.

Крім того, ключовим завданням є належний прогрес післявоєнного відновлення України. Реалізація Програми допоможе Україні у її прагненні вступити до Європейського Союзу, НАТО та ОЕСР. Ця ініціатива посилить зусилля України щодо набуття членства в цих впливових організаціях.

Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки має на меті зробити значні кроки у боротьбі з корупцією, сприяючи злагодженим та організованим

антикорупційним заходам у всіх органах державної влади та місцевого самоврядування. Корупція розглядається як головна перешкода стабільному економічному розвитку та створенню успішних і всеохоплюючих демократичних інститутів.

Завдяки галузевим реформам можливості для корупції в окремих сферах були звужені, що дозволило попередній Антикорупційній стратегії зосередитися на модернізації антикорупційних інституцій та органів для ефективної реалізації. Створення системи антикорупційних інструментів також було головним пріоритетом цієї стратегії для ефективної боротьби з корупцією.

Поєднуючи два різні підходи, Антикорупційна стратегія охоплює розділи 2 і 4, забезпечуючи ключові сфери для посилення заходів із запобігання корупції в загальній системі. Водночас розділ 3 присвячений висвітленню найбільш значущих сфер, необхідних для подолання корупції.

Поєднання цих методів може не тільки зменшити корупцію, але й підвищити довіру громадян до своїх лідерів і значно прискорити соціально-економічний розвиток України.

Проведення у 2020 році стандартного опитування (до якого включалися підприємці, експерти та населення в цілому) щодо рівня корупції в Україні, а також вивчення інших факторів, таких як стан, динаміка та поширеність корупції, були суттєвими чинниками у визначенні пріоритету. напрямки запобігання та протидії корупції на 2021-2025 роки (у розділі 3). З цією метою також було проаналізовано ефективність реалізації антикорупційної політики.

Згідно з нещодавнім стандартним опитуванням, очищення судової системи від корупції є першочерговим напрямком у боротьбі з корупцією. Опитування показало, що це стосується більшості як бізнесу (57% респондентів), так і населення України (52% респондентів).

В Україні люди визначили охорону здоров'я своїм найвищим пріоритетом, 38% назвали її найактуальнішою проблемою. Міліція та прокуратура йшли далеко позаду, 37% населення вказали, що ця сфера потребує уваги. Водночас 27% українців стурбовані державним сектором економіки, а 25% вважають, що

податкова та митна сфери потребують покращення. Крім того, 21% респондентів вважають, що необхідно вирішити питання фінансування партій і виборчих кампаній. Цікаво, що дещо іншу точку зору на питання корупції мали представники бізнесу: 41% визначили міліцію та прокуратуру як найважливішу сферу вирішення цієї проблеми. Податкова та митна сфери також були пріоритетними для цієї групи, 32% висловили свою стурбованість. Водночас 25% представників бізнесу вважають, що фінансування партій і виборчих кампаній є сферою, яка потребує термінової уваги. Що стосується охорони здоров'я, лише 24% бізнес-професіоналів вважають це пріоритетом, тоді як 23% назвали оборону та безпеку сферами, які потребують уваги в боротьбі з корупцією. Наразі найбільш корумпованими сферами як бізнес, так і експерти визнали митницю, земельні відносини, містобудування, судову сферу та будівництво масштабних інфраструктурних проектів. Дослідження показують, що громадяни найчастіше стикаються з корупцією під час користування медичними послугами, а бізнес – під час спілкування з правоохоронними органами та прокуратурою.

Для формування антикорупційної політики на 2021-2025 роки в Україні було проведено аналіз стану корупції, ефективності попередніх антикорупційних політик, світових практик запобігання та протидії корупції. У результаті було визначено набір основних принципів. Ці принципи базуються на міжнародних стандартах і представляють найкращі світові практики.

1) завдяки оптимізації функцій держави та місцевого самоврядування можна досягти більшої ефективності. Це передбачає різноманітні заходи, такі як усунення непотрібних повноважень між різними органами, тимчасове припинення корупційних дій у проблемних повноваженнях до запровадження відповідних процедур та усунення ситуацій, коли один і той самий орган здійснює кілька повноважень, що збільшує ризик корупції.

2) трансформація здійснення повноважень державної влади та місцевого самоврядування в цифровий спосіб, водночас віддаючи пріоритет прозорості та оприлюдненню даних, зменшує ймовірність корупції. Підвищуючи прозорість та оприлюднюючи свою діяльність, органи державної влади та місцевого

самоврядування можуть зменшити корупційні ризики шляхом цифрової трансформації виконання своїх повноважень. Подолання корупційних ризиків у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування починається з цифрової трансформації їхніх повноважень у поєднанні з прозорістю та оприлюдненням інформації.

3) На противагу існуючим корупційним практикам налагоджуються способи зручного та законного задоволення потреб фізичних та юридичних осіб.

4) Створення додаткового рівня стримування для всіх сторін, залучених у правові відносини, є впевненістю зіткнутися з правовими наслідками через корупцію та пов'язані з нею злочини.

5) Формування культури доброчесності та поваги до верховенства права призвело до формування суспільної нетерпимості до корупції.

Слід враховувати такі принципи:

– для забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах державної політики вкрай важливою є підзвітність щодо розробки та виконання програмних документів Кабінетом Міністрів України та іншими державними установами.

– у розпал розробки та введення в дію заходів щодо протидії корупції в державних установах, як зазначено в початковій частині статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», і поки Верховна Рада України розглядає та приймає законодавство, антикорупційні заходів також повинні дотримуватися органи управління на рівні громади.

Антикорупційна стратегія реалізується шляхом реалізації відповідних державних антикорупційних програм із запобігання та боротьби з корупцією відповідно до Антикорупційної стратегії. Ця програма була розроблена Державним агентством із запобігання корупції (далі-Державне агентство) з урахуванням деталей, передбачених законом, ця програма призначена для захисту прав та інтересів громадян.

Антикорупційна стратегія визначає основні проблеми у кожній пріоритетній сфері та формулює стратегічні результати, яких необхідно досягти для вирішення

цих проблем. Необхідні заходи для реалізації чітко визначені через ці результати без будь-якої двозначності.

Державна програма протидії корупції визначає необхідні кроки, показники ефективності, терміни та джерела фінансування для досягнення стратегічних результатів. Для успішного виконання ці заходи закріплені за конкретними виконавцями.

У встановлені строки державна антикорупційна програма вимагає обов'язкового виконання визначених нею заходів. Національне агентство відіграє певну роль у внесенні змін до Антикорупційної стратегії. Як дорадчий орган при Нацагентстві утворено Координаційну робочу групу з питань антикорупційної політики. Цю групу очолюють Голова Національного агентства та Міністр Кабінету Міністрів України.

Персональний склад Координаційної робочої групи затверджується Кабінетом Міністрів України.

До складу Координаційної робочої групи входять виконавці Національної антикорупційної програми щодо реалізації Антикорупційної стратегії та народні депутати України (за згодою).

Основним завданням цього консультативно-дорадчого органу є сприяння координації дій органів державної влади з реалізації Антикорупційної стратегії.

Підготовка та реалізація заходів загальнодержавної антикорупційної програми, включаючи розробку стратегій протидії корупції та створення пропозицій щодо посилення антикорупційної політики. Зокрема, мають бути імplementовані положення щодо реформування нормативно-правової бази. Така державна програма може бути реалізована за рахунок використання різних джерел фінансування. Серед потенційних джерел фінансування – місцеві бюджети, державні бюджети та міжнародна технічна допомога. Антикорупційна стратегія може використовувати будь-який із цих варіантів для отримання необхідного фінансування.

Кожні три місяці Національне агентство отримує інформацію від волевиконавців про хід виконання антикорупційних заходів, визначених у

Державному плані дій на основі Антикорупційної стратегії. Національне агентство продовжує публікацію звіту.

Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії здійснюється Національним агентством шляхом систематичного збору, узагальнення та аналізу інформації про виконання заходів антикорупційної програми, що надається державою.

Тому ми вважаємо, що в разі війни боротьба зі злочинністю і функціонування всього державного апарату повинні здійснюватися на збалансованій стратегічній платформі. Його розробка є предметом незалежних міждисциплінарних досліджень. Але навіть зараз, навіть у такому масштабі наукових досліджень, ми можемо зробити деякі судження про те, як ми можемо візуалізувати ключові стратегічні завдання.

По-перше, політична корупція становить загрозу національній безпеці. Систематична політична корупція, особливо в парламенті, уряді та вищих судових органах, повинна сприйматися Російською Федерацією як фактор, який використовується у війні з Україною. Це логіка військової кримінології.

По-друге, корупція в ВПК-фактор, що послаблює армію. Тобто це фактор роздратування з боку РФ в комплексі інших військових заходів. Відтак, ВПК потребує незалежної, спеціалізованої оперативної та профілактичної антикорупційної підтримки.[61]

Співпраця, не мотивована ідеологічними переконаннями, є функціональною галуззю політичної корупції. Тому ми пропонуємо ввести в науковий цикл категорію "корупція і кооперативна діяльність". Така діяльність повинна бути предметом наукових досліджень в рамках військової кримінології.

Феномен військових злочинів в сучасних умовах не може бути належним чином досліджений, пояснений і пояснений в рамках традиційної теми кримінології. На наш погляд, необхідно виділити ще одну галузь (підгалузь) сучасної кримінології - військову кримінологію. Останнє має охоплювати не лише військові злочини, а й, по суті, явища, рішучість, прояви, активних жертв війни та пов'язані з ними злочини. Військова кримінологія може претендувати на відносно

автономну епістемологічну позицію в найгостріших і нелюдських проявах істинної антидиктатури, з новітніми контурами і глибиною предметної області кримінології, саме з тими, які грають іншими фарбами на тлі викликів епохи постмодерну.

2.3. Аналітичне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні

Соціологічні дослідження останніх часів свідчать про зменшення безпосереднього впливу громадян на корупцію. У 2013 році рівень опромінення становив приблизно 60 відсотків, тоді як на початку 2020 року спостерігалось зниження до 40 відсотків. Можна спостерігати, що порівняльні показники корупції в Україні поступово покращуються. Дані Transparency International зафіксували зростання індексу сприйняття корупції в Україні (Індекс сприйняття корупції) з 25 до 30 пунктів з 2013 по 2019 рік.

Суспільство не вражене останнім прогресом через його повільність, що підтверджено висновком Європейської Комісії щодо заявок на членство в Європейському Союзі від України, Грузії та Республіки Молдова. Комісія зазначила, що Україна зробила суттєві кроки у напрямку верховенства права, але суспільство вимагає більш жорсткої боротьби з корупцією. Цю декларацію складено 17 червня 2022 року.

В Україні економічному зростанню заважає низький рівень реалізації антикорупційної політики. Іноземні інвестиції заважають корупції та недовірі до судової системи. Опитування підприємців висвітлило ці два фактори як основні перешкоди для залучення інвестицій.

Реалізація антикорупційної політики в Україні є ключем до підвищення її рівня ІСЦ, щоб невдовзі відповідати східноєвропейським членам ЄС, і досягти середньоєвропейських показників ІСЦ протягом десятиліття. Цієї мети можна досягти, зосередивши зусилля на боротьбі з корупцією.

На рис. 2.1, давайте подивимось на відсоток осіб, які на власні очі зіткнулися з корупцією.

Загалом оцінка стану реалізації Антикоруупційної стратегії передбачає використання різних джерел. Це, зокрема, оцінка заходів державної антикорупційної програми щодо реалізації стратегії, проведення соціологічних та аналітичних досліджень з питань корупції, проведення статистичних спостережень та аналіз застосування антикорупційного законодавства.

Індикатори ефективності реалізації антикорупційної стратегії виглядають наступним чином (табл. 2.1):

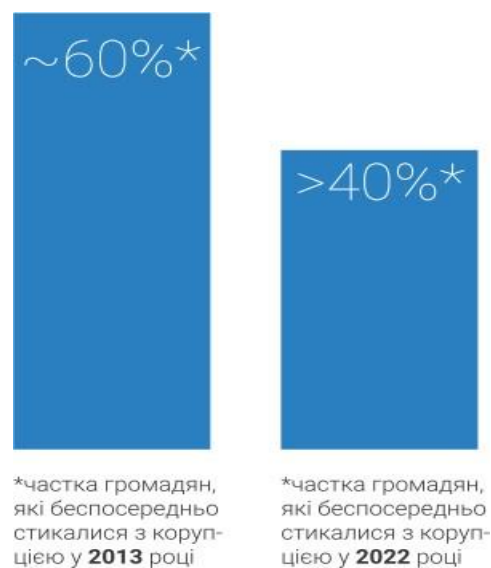

Рис. 2.1. Частка громадян, які безпосередньо стикалися з корупцією

Таблиця 2.1

Індикаторами ефективності реалізації Антикоруупційної стратегії

виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикоруупційної стратегії;	відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикоруупційної стратегії, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам;
підвищення позиції України в рейтингу ІСК;	збільшення частки населення, яка негативно ставить до корупційних проявів;
зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід;	зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам.

Звіти про виконання антикорупційної стратегії відображаються у національній доповіді щодо ефективності реалізації засад антикорупційної

політики.

Представники економічного підходу до вивчення причин появи та способів подолання корупції стверджують, що основною причиною виникнення корупції незалежно від виду і часу появи завжди є матеріальний інтерес, бажання отримати економічну ренту внаслідок державного регулювання усіх сфер національної економіки. Саме тут корупція процвітає і має чим житись.

Подолання корупції є досить складним процесом, через його обумовленість вагомими мотивами: влада і багатство. Окрім того, корупційне середовище здатне до високої самоорганізації і самозбереження. У багатьох суспільствах і в Україні, в тому числі, виникає звикання до корупційних проявів, як до чогось буденного, звичного. Саме тому, превентивні заходи подолання корупції повинні спрямовуватись на формування в населення почуття «несприйняття» корупції.

Спостерігається процес надзвичайно органічного входження корупційних проявів у економічні процеси, внаслідок чого корупція починає допомагати долати різноманітні проблеми ведення підприємницької діяльності. Вона носить масовий характер, і без неї суспільство вже не знатиме, як вести справи, функціонувати на ринку, вирішувати нагальні потреби бізнесу. Чим корумпованішою є країна, тим більше корупційних злочинів здійснюється у підприємницькій сфері.

З негативного боку, 11% керівників вищої ланки, які визначають поведінку, вважають, що викривлення фінансових показників може бути виправданим, якщо це допоможе подолати економічну кризу. Українські компанії, незалежно від їхнього розміру, все частіше стикаються з корупцією, особливо у відносинах між компаніями та державними установами. Корупція становить 4-10 відсотків обороту компанії, а деякі компанії втратили бізнес через корупційні дії конкурентів.

Корупційні прояви поглинають ті грошові кошти, які могли б бути витраченими на розвиток соціальної та економічної сфери. Через корупцію підприємства усіх видів та форм власності зазнають збитків у фінансовій та правовій сфері, втрачають репутацію та банкрутують. Загалом корупція, завдаючи шкоди розвитку економіки, породжує загрози як економічній безпеці країни, так і

її національній безпеці.

Проте, одностайності у з'ясуванні причин виникнення та методів подолання корупції, методики оцінювання її рівня досі немає, тому дане питання потребує детальнішого вивчення.

У всьому світі корупцію розглядають як негативне явище, яке проникає в усі сфери життя суспільства та перешкоджає його розвитку. Таким чином, корупція створює загрози економічній та національній безпеці кожної країни і світу загалом. За результатами дослідження, проведеного експертами Всесвітнього економічного форуму, корупція несе загрозу геополітичному укладу, спричиняючи кризи в найближчі десятиліття.

Економічні втрати від корупції можна охарактеризувати як прямі (зменшення надходжень до бюджету та їх неефективне використання) та непрямі (зниження продуктивності секторів економіки). Хоча непрямі економічні втрати від корупції неможливо оцінити, прямі втрати є набагато більшими. Так, згідно з доповіддю ООН, «світова економіка щорічно втрачає 2,6 трильйона доларів США через корупцію. Це еквівалентно більш ніж 5 відсоткам світового ВВП. Хабарництво в глобальному масштабі становить 1 трильйон доларів США на рік».

Будуючи нове процвітаюче суспільство слід подолати і всі можливі корупційні прояви, які відкидають нас назад і перешкоджають нашому розвитку. Останні події навчили нас багато чому, але до цього корупція в країні процвітала. Так, за результатами дослідження, проведеного фахівцями Міжнародної неурядової організації Transparency International Україна робить поступові кроки на шляху до подолання корупції. Для дослідження рівня корупції в країні ТІ використовує Індекс сприйняття корупції, який «охоплює оцінки, надані підприємцями, вченими та аналітиками з ризиків щодо зловживання владою чиновниками з метою отримання особистої вигоди. Джерела, якими користується ТІ, не розрізняють на загал адміністративну й політичну корупцію» [15]. Індекс сприйняття корупції має глобальне географічне охоплення і набуває значень від 0 до 100 балів. При цьому мінімальна оцінка «0» свідчить про повну корумпованість держави, а її максимальне значення «100» вказує, що в країні практично подолана корупція.

Так, результати досліджень Transparency International свідчать, що за Індексом сприйняття корупції (CPI) у 2022 році Україна посіла 116 місце з 180 країн, отримавши 33 бали з 100 можливих. Порівняно з 2021 роком CPI збільшився на 1 бал, повернувши собі значення 2020 року. Таке пробуксовування на одному місці Індексу сприйняття корупції може свідчити лише про настання періоду застою у процесі подолання цього негативного явища.

На жаль, за результатами дослідження, наша країна знаходиться внизу графіка і належить до країн з досить високим рівнем корупції. Загалом, за останні 11 років рівень корупції в Україні частково знизився. У 2022 році Індекс сприйняття корупції зріс на 7 пунктів порівняно з 2012 роком - з 26 до 33 балів. Однак це зростання є досить незначним, в середньому на 0,7 бала на рік. Індекс сприйняття корупції також знижувався двічі - у 2013, 2019 та 2021 роках (рис. 2.2).

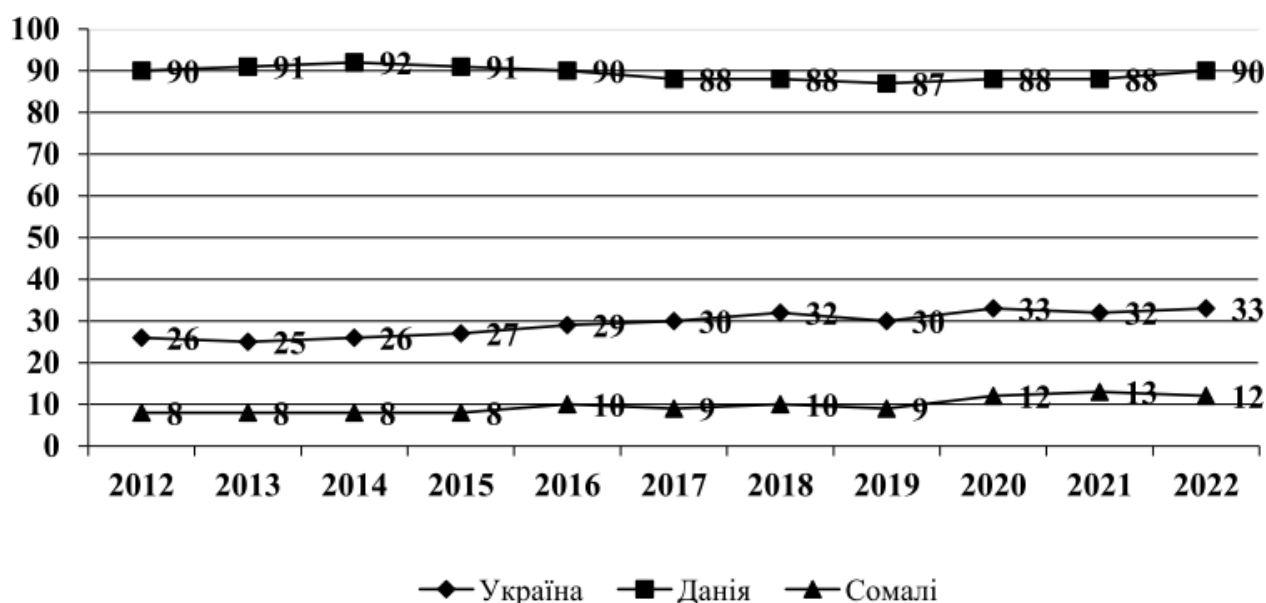

Рис. 2.2. Індекс сприйняття корупції в Україні та світі, 2012-2022 рр. [15]

2013 рік був останнім роком правління президента Януковича В.Ф., коли спостерігався розгул злочинності, ріст корумпованості влади, втручання у корпоративні права фірм, вимагання «данини» від підприємців тощо, що й обумовило зниження Індексу сприйняття корупції. У 2019 році просідання кривої динаміки Індексу сприйняття корупції (CPI) «трапилося через те, що індекс іноді може дуже повільно відображати зміни у країні, тому що CPI враховує

дослідження за останні два роки. І ми бачимо, що з початку 2017–2018 років в Україні фактично «заморозилася» боротьба з корупцією. Вона стала не така активна, як у 2014-му, коли приймався пакет антикорупційних законів, як у 2015-му, коли відкривалися реєстри і запускалося НАБУ, і як у 2016-му, коли запускалося едекларування. І влада, на жаль, не дослухалося до порад громадянського суспільства та міжнародних партнерів» [67].

У 2021 році Україна посіла 122 місце з 180 країн світу, отримавши 32 бали з 100 можливих за Індексом сприйняття корупції, і опустившись на один бал. Як зазначається у звіті Transparency International Ukraine: «Головна причина просідання балів полягає в тому, що багато важливих антикорупційних завдань на паузі або навіть регресують... На зменшення балів у деяких дослідженнях вплинули такі події: рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким він звільнив від відповідальності за недостовірне декларування топ посадовців, чиновників і суддів...; зміни до антимонопольного законодавства...; загострення втручання у роботу Вищого антикорупційного суду...; загальне зростання тиску на антикорупційну екосистему...; затримка з імплементацією судової реформи...; відтермінування прийняття Антикорупційної стратегії у другому читанні...» [19].

Створюючи загрози національній безпеці держави, корупція, зокрема, несе загрози і її економічному розвитку та створює соціальну напругу в суспільстві.

Результати опитування іноземних інвесторів у 2020 році через онлайн-форму, створену Info Sapiens, дали змогу виділити основні перешкоди для вкладення коштів у економіку України (рис. 2.3).

Найбільше занепокоєння у іноземних інвесторів викликають: недовіра до судової системи (8,5 бала); розповсюджена корупція (8,2 бала); монополізація ринків та захоплення влади олігархами (6,2 бала); обтяжливе та нестабільне законодавство (5,8 бала); регресивні дії правоохоронних органів (5,2 бала); складність податкового адміністрування (5,0 бала); нестабільна валюта і фінансова система (4,9 бали); військовий конфлікт з Росією (4,5 бала); обмеження на рух капіталу та валютні операції (3,8 бала) та зростання трудової міграції з України (3,0 бала).

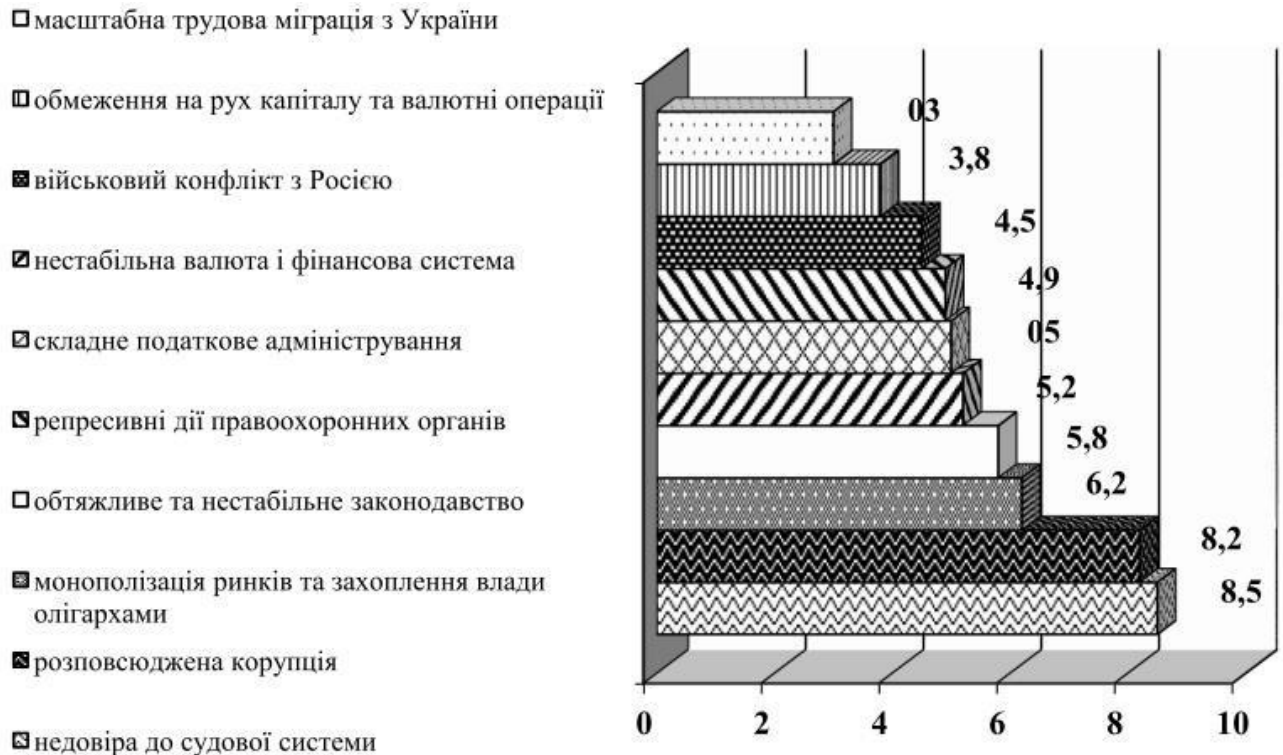

Рис. 2.3. Результати опитування, щодо причин перешкоджання іноземним інвестиціям в Україну, 2020 рік [15]

Бізнесове середовище вважає корупцію досить вагомою перешкодою для ведення бізнесу. Зокрема, 85,8% представників бізнесу вважають політичну корупцію на вищому рівні серйозною проблемою, в той час як менше половини респондентів вважають побутову корупцію [27] (Таблиця 2.2).

За результатами національного соціологічного опитування населення та представників бізнесу для комплексної оцінки корупційної ситуації в Україні за Методикою стандартного опитування щодо корупції в Україні, затвердженою у 2021 р. Наказом НАЗК підприємці «вважають політичну корупцію на найвищому рівні найбільш серйозним типом корупції серед трьох запропонованих» (політична, бізнесова та повсякденна), «проте оцінюють ситуацію більш позитивно, ніж населення. Зокрема, 85,8% представників бізнесу вважають політичну корупцію на вищому рівні серйозною проблемою, в той час як менше половини респондентів вважають побутову корупцію [27] (Таблиця 2.2).

Загалом за п'ятибальною шкалою представники бізнесу вважають корупцію

дуже серйозною загрозою підприємницькій діяльності (в середньому 4,35 бали).

Таблиця 2.2

Результати опитування бізнесменів, щодо серйозності різних типів корупції в Україні у 2021 році, % [15]

Оцінка респондентів	Повсякденна побутова корупція	Корупція в бізнесі	Політична корупція на найвищому рівні
дуже серйозна	22,4	52,2	71,7
скоріше серйозна	25,2	24,8	14,1
частково так, частково ні	29,3	14,4	7,8
скоріше не серйозна	12,6	4,3	2,0
зовсім не серйозна	7,4	1,1	0,6
важко сказати/відмова	3,1	3,2	3,8
Всього	100	100	100

Найбільш корумпованою вони вважають сферу надання дозволів та видобування корисних копалин (4,54 бали). Далі йдуть митниця (4,40 бали), приватизація підприємств (4,26 бали), лісове господарство (4,25 бали), публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення (4,24 бали), публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів (4,18 бали), земельні відносини, землеустрій (4,16 бали), судова система (4,05 бали) та інші (рис. 2.4).

З початку війни в Україні спостерігається помітне зростання рівня корупції через безліч небажаних факторів. Ці фактори включають:

- гроші та матеріальна допомога надходила щедро від різних країн.
- готівкових надходжень до різних фізичних та юридичних осіб, відсутній контроль за обсягом.
- постраждали внаслідок російської агресії фізичні та юридичні особи отримують недостатню допомогу.
- зменшилися доходи населення.
- на купівельну спроможність і прожитковий мінімум вплинуло помітне зростання рівня інфляції.

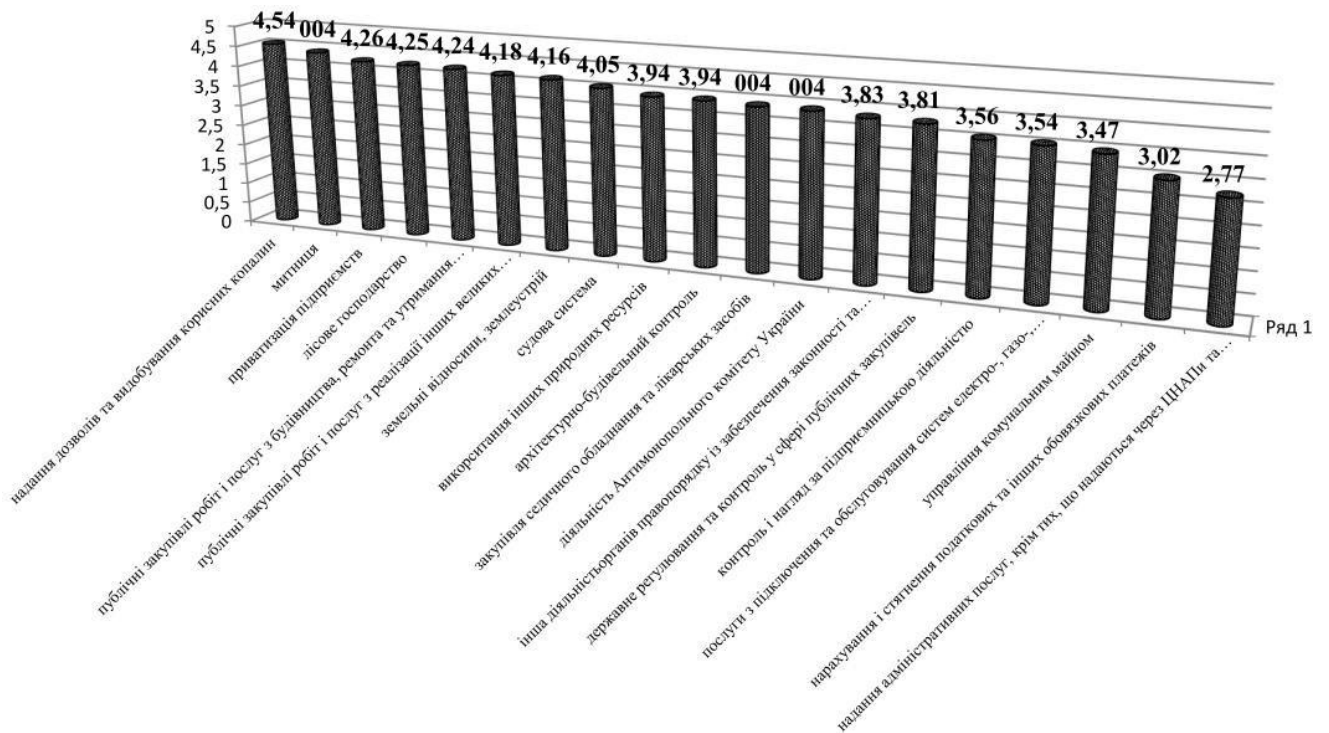

Рис. 2.4. Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах в Україні представниками бізнесу у 2021 році, бали [15]

- під час воєнного стану державна допомога, субсидії, премії та заохочення були мінімальними.
- законодавство про боротьбу з корупцією часто не виправдане через неадекватні покарання та неефективні заходи за порушення.
- поширеною проблемою є неефективність судової системи у розгляді справ про корупцію.
- різні фізичні та юридичні особи страждають від недостатньої обізнаності щодо антикорупційних програм.
- серед населення існувала радянська система вираження вдячності через «вдячність» і «спасибі».
- низький рівень свідомості громадян, який значною мірою є наслідком війни, психологічного виснаження, морального травмування.

В Україні, оцінку рівня сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) здійснює Трансперенсі Інтернешнл Україна (Transparency International Ukraine). Протягом 2022 року, в Індексі сприйняття корупції, Україна отримала 33

бали (із 100 можливих) і зайняла 116 місце із 180 (рис. 2.5).

Порівняно з 2021 роком Україна зросла на 1 в.п.

Рис. 2.5. Кількість балів України в Індексі сприйняття корупції протягом 2013-2022 років [73]

Як зазначають експерти, важливою рушійною силою є велика кількість державних перевірок, підприємств, установ та організацій для виявлення осіб, причетних до: Росії та Білорусі, російського уряду, ведення війни в Україні, переведення коштів з країн-агресорів. Крім того, спільно з фінансовими установами та бізнесом вживаються заходи щодо встановлення російських чи білоруських власників нерухомості в Україні, ідентифікації прав акціонерів, банківських рахунків тощо. Це дало змогу виявити велику кількість корупціонерів, шахрайських схем, незаконного відмивання коштів та їх нецільового використання, у тому числі державних.

Сьогодні в Україні контроль за дотримання антикорупційного законодавства та оцінкою рівня корупції покладено на:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура;
- Державне бюро розслідувань України;
- ЕРАС/ЕАСН (The European Partners against Corruption and European contact-

point network against corruption) — Європейські партнери проти корупції та Мережа європейських антикорупційних організацій;

- Державна служба фінансового моніторингу України;
- Трансперенсі Інтернешнл Україна (Transparency International Ukraine).

Протягом 2022 року опитування серед населення та бізнесу показує, що корупція посідає друге місце в рейтингу проблем, які негативно впливають на економіку країни, рівень життя та соціальний стан (перше місце це воєнне вторгнення та війна постійні обстріли країною-агресором).

Дослідження корупційного досвіду населення (на основі самооцінки корупційного досвіду) показує, що протягом 2022 року (рис. 2.6) найбільш корумпованими сферами були правоохоронні органи, управління водопостачання та водовідведення, сервісні центри МВС, медичне обслуговування, будівництво. і землі тощо.

Рис. 2.6. Рівень корупційного досвіду серед населення у 2022 році, % [73]

Найбільш негативний досвід отримання незаконної вигоди та вимагання грошей стосувався державних або громадських закладів охорони здоров'я та освітніх закладів, особливо дошкільних і шкільних. Водночас 51-52% населення

цих територій вчиняють корупційні дії заради власної вигоди.

Що стосується ділового досвіду у сфері протидії корупції (рис. 2.7), то найбільшу частку займає митниця – 35,2%.

Рис. 2.7. Рівень корупційного досвіду серед бізнесу у 2022 році, % [73]

На щастя, з початку війни частка фізичних та юридичних осіб, які негативно ставляться до корупції, перевищила 60%, а порівняно з попереднім роком у 2021 році ця частка трохи зменшилася – 49,4%.

Після Антияпонської війни підприємства всіх рівнів відчули позитивні зміни в податковій сфері. Держава надає підприємствам можливість: призупинити сплату податків, отримати податкові канікули, знизити рівень податкового навантаження окремих компаній групи, значно скоротити або припинити податкові перевірки. Така ситуація певною мірою підвищила довіру бізнесу до податкових органів, а також зменшила корупцію, яка існувала до війни. Відповідно до досліджень (опитувань), відповідальними за подолання корупції в Україні у 2022 році (рис. 2.8) є: Президент України – 43,9%, ДАБІ – 31,8%, Верховна Рада України – 30,5%, Держслужба на запобігання корупції – 22,7% та інше.

У 2022 та на початку 2023 року саме ці суб'єкти є найактивнішими ініціаторами перевірок, викриття корупційних схем, викриття посадових осіб та

структур «руського мира».

Рис. 2.8. Опитування за рівень відповідальності в Україні у 2021-2022 роках, % [73]

Проте, окрім звичних корупційних схем, які щороку відбуваються у різних сферах, сучасному військовому часу притаманні й масштаби шахрайства, привласнення коштів чи майна, приховування коштів та їх відмивання з початку війни, збільшився (рисунок 2.9).

Як видно з малюнка 2.9. найпоширенішими видами корупції під час війни є: привласнення гуманітарної допомоги, отриманої жертвами, відмивання грошей та приховування коштів шляхом переказів, відкриття віртуальних рахунків на фондових біржах та привласнення частини допомоги, отриманої від фізичних осіб. Ця реальність змушує владу та антикорупційні органи (НАБУ та НАЗК) шукати нові шляхи вирішення корупційних проблем, спричинених війною.

Першою важливою та позитивною зміною є розробка та ухвалення Верховною Радою України антикорупційної стратегії до 2025 року, яка враховуватиме нові види корупційних схем та забезпечить більшу прозорість діяльності України.

Рис. 2.9. Найбільш поширені види корупції під час війни (2022 рік), % [73]

Крім того, виявлено та розкрито ризики, пов'язані з корупційними схемами за кордоном та під час продажу лікарських засобів під час воєнного стану, що змусило розробити нові вимоги та правила для зниження ризиків у цій сфері.

Важливим кроком є створення та започаткування діяльності Міжвідомчої робочої групи (МРГ) у сфері цифровізації Національної антикорупційної програми, яка забезпечить створення нових цифрових ресурсів та продуктів, з основними метою забезпечення прозорості та зменшення корупції.

Протягом 2022 року виявлено близько 20 тис. фізичних та 4 тис. юридичних осіб, причетних до агресії проти України, що дало змогу розробити чітку програму санкцій та отримати підтримку міжнародних урядів. Крім того, виявлено 2464 спільні дії з українськими спецслужбами.

За результатами соціологічних досліджень зростання довіри до Національного агентства демонструє позитивну динаміку: кількість задоволених роботою Національного агентства зростає, а кількість незадоволених скорочується. Наприкінці 2022 року Національному агентству довіряють 24,8% українців, не довіряють 46,9%. У 2021 році довіряли 13,2%, не довіряли – 69,6% респондентів.

Оцінка підприємцями ефективності антикорупційної діяльності державних органів подано на рис 2.10.

Рис. 2.10. Оцінка бізнесом ефективності антикорупційної діяльності державних органів [109]

Обізнаність щодо діяльності Національного агентства також зростає: обізнаними про Національне агентство себе вважають 49,9% опитаних серед населення та 73,2% серед бізнесу. Обізнаність щодо діяльності антикорупційних органів населення та бізнесу подано на рис. 2.11 та 2.12 відповідно.

Також за даними медіамоніторингу за 2022 рік було забезпечено 45 тисяч згадок Національного агентства у ЗМІ та соцмережах. Кількість контактів з аудиторією – 155 мільйонів.

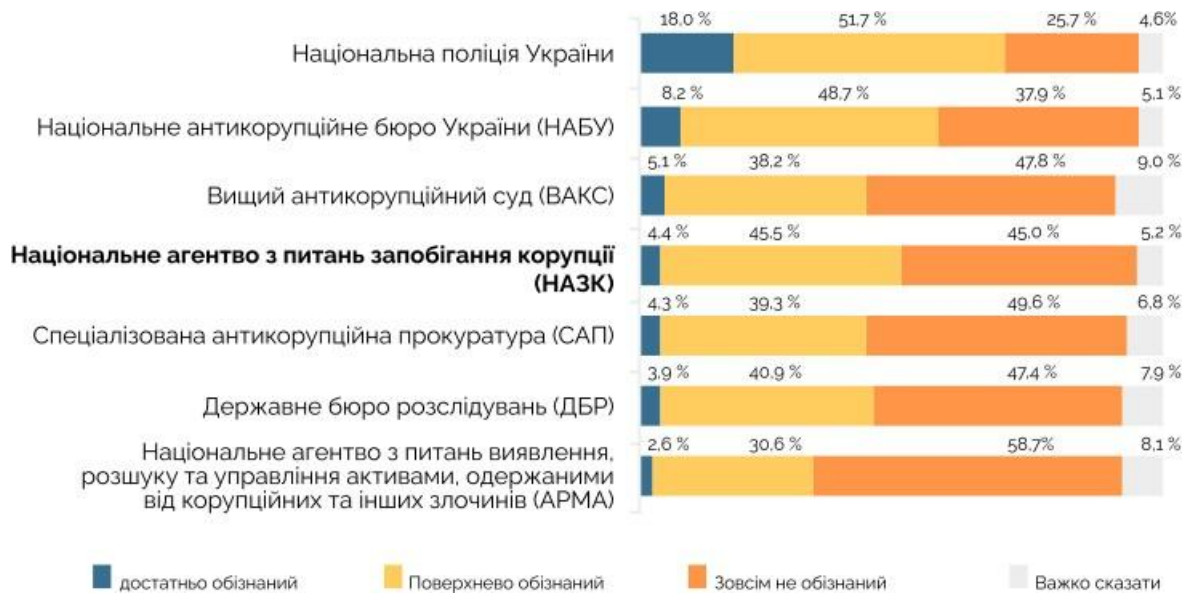

Рис. 2.11. Обізнаність щодо діяльності антикорупційних органів: населення [58]

Рис. 2.12. Обізнаність щодо діяльності антикорупційних органів: бізнес [58]

Серед усіх організацій антикорупційної інфраструктури Національне агентство як орган посідає 6 місце із 7, але за охопленням меседжів спікерів – 1 місце. Частка негативних згадувань про діяльність Національного агентства – 6,67% [58].

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку дослідники відносять: розширення тіньової економіки; невиконання бюджетних зобов'язань та перерозподіл державних замовлень і пілг на користь зацікавлених осіб; неспроможність держави впливати на фінансові важелі управління економікою;

зрощення криміналу з легальною економікою; «відмивання брудних грошей»; порушення конкурентності ринку; зростання цін на величину «корупційних витрат»; погіршення інвестиційного клімату; проникнення корупції в неурядові організації, розростання побутової корупції; перешкоджання веденню ефективного легального бізнесу; зростання соціальної напруги в суспільстві; зниження довіри до держави. Усі ці фактори виступають загрозами економічній та національній безпеці країни.

Проте, окремі дослідники вважають, що корупція має позитивний вплив на економіку. Зокрема, корупція може виступати як фактор економічного зростання, оскільки може сприяти нагромадженню капіталу в підприємницькій сфері за рахунок державного сектора; заставляє підприємця шукати ефективні способи ведення бізнесу з врахуванням усіх можливих ризиків, в тому числі і корупційних; прискорює процес прийняття необхідних рішень; формує паралельний ринок з більш ефективним розподілом ресурсів.

Одним з важливих напрямів були і залишаються дослідження корупційних загроз економічній безпеці України та розробка дієвого механізму їх попередження та усунення негативних наслідків.

Україна піднялася у рейтингу “Індекс сприйняття корупції”, складеному організацією Transparency International за 2022 рік. Україна посіла 116-те місце зі 180 країн, набравши 33 бали. В 2021 році Україна посіла 122-ге місце.

Таким чином, багаторічні дослідження корупції підтвердили існування взаємозалежного зв'язку між корупцією та економічним розвитком. Корупція негативно впливає на економічний розвиток країни, але економічні методи можуть бути одними з найефективніших у подоланні корупції. Враховуючи загрозу, яку становить корупція для розвитку української економіки, необхідно посилити реалізацію "Антикорупційної концепції України", забезпечити сприятливі умови ведення бізнесу для малого та середнього бізнесу в країні, запровадити обов'язкове декларування доходів та обґрунтування їх джерел, обов'язкове обґрунтування джерел походження коштів для придбання дорогих товарів та послуг. Рекомендується зосередити увагу на формуванні стійкості до корупції серед населення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ТА АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний та вітчизняний досвід забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні

Міжнародним економічним зв'язкам наприкінці 20-го століття перешкоджала корупція, яка набула глобального масштабу. Україна не виключена з цієї проблеми, але вирішила приєднатися до світового антикорупційного руху. Україна ратифікувала численні міжнародно-правові документи та протягом останніх десятиліть працює над створенням національного антикорупційного законодавства на їх основі.

Прийнята під час 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2003 році Конвенція ООН проти корупції (далі – Конвенція) є одним із найбільш значущих досягнень у сфері протидії корупції. У цій міжнародній угоді визначено основні принципи антикорупційної політики держав-учасниць. Слід зазначити, що визначено вектор розвитку національного законодавства в антикорупційній сфері [59].

Щодо теми корупції Євробарометр ЄС провів дослідження у 2021 році, заглиблюючись у розміщення правопорушень у цій сфері. У їхніх штатах 67% опитаних вважають корупцію елементом бізнес-культури. За останні три роки рівень корупції різко зріс, як вказали 47% опитаних громадян ЄС. Значна кількість країн ЄС, таких як Португалія (68%), Румунія (67%), Кіпр (73%) і Словенія (74%), мають високий рівень корупції. Більшість європейців погоджуються, що корупція існує в усіх державних службах. На національному рівні корупція, здається, присутня серед політичних діячів, вважають 57% опитаних. Водночас 48% європейців вважають, що корупція домінує в системі охорони здоров'я, 35% відзначають її серед інспекторів контролюючих підрозділів, а 34% бачать її серед правоохоронних органів. Крім того, 32%

відзначають, що посадові особи, які уповноважені видавати ліцензії та дозволи, займаються корупційною діяльністю, а 41% вважають те саме щодо працівників юриспруденції, судів та митниці. [14]

Міжнародна організація Transparency International склала рейтинг країн на основі їхніх зусиль із запобігання корупції, і перші десять країн запровадили успішні заходи для цього. Ці шановні країни включають Данію, Фінляндію, Швецію, Нову Зеландію, Канаду, Нідерланди, Норвегію, Австралію, Сінгапур, Люксембург, Швейцарію, Ірландію, Німеччину, Велику Британію, Ізраїль, США та Австрію, перераховані в порядку зростання їх відповідності рейтингів.

Дослідження Open Budget Survey 2021 Ukraine («Відкритий бюджет України 2021») показало вражаюче зростання участі громадськості, коли цей показник зріс з 33 пунктів у 2019 році до вражаючих 39 пунктів у 2021 році. Завдяки цьому сплеску участі Україна тепер у 2,78 рази перевищує світовий контрольний показник у 14 балів і забезпечує Україна як країна з найвищим рейтингом у регіоні з результатом 132.

На жаль, наразі в Україні відсутній ефективний механізм запобігання та протидії корупції, тому слушною є думка науковців щодо використання позитивного міжнародного досвіду її запобігання.

У світі існує дві основні моделі розробки стратегій протидії корупційним злочинам. Це так звана сінгапурська модель (Азія) і шведська модель (Європа/Скандинавія).

Перша модель, названа на честь Сінгапуру, країни з найнижчим рівнем корупції в Азії, також є основоположником цієї моделі, вона характеризується швидкими результатами, вона не усуває повністю корупцію, але знижує корупцію до певного рівня. Приймається всіма членами суспільства. В іншому випадку зазначену модель можна назвати вертикальною (з чітким впливом на корупцію зверху вниз).

Горизонтальна модель, а саме Швеція (Скандинавія), передбачає довгострокову антикорупційну діяльність, яка базується на певних антикорупційних стимулах. Хоча традиційно і прийнятно називати вищезазначену

модель шведською чи скандинавською з огляду на регіони, в яких вона поширюється, ця модель є справді загальноєвропейською, якою керує переважна більшість країн Європи.

Шведська модель відрізняється від сінгапурської тим, що передбачає активну освіту населення на тлі нетерпимості до корупції, і на цьому вже будуються інші заходи по боротьбі з корупційними злочинами. Шведська модель заснована на принципі запобігання злочинній діяльності.

Серед західноєвропейських країн, які найбільш успішно застосували шведську стратегічну модель боротьби з корупційними злочинами, слід окремо відзначити три сусідні країни, які складають так званий «BeNiLux» (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Нідерланди та Люксембург увійшли до десятки найменш корумпованих країн за даними Transparency International. За останні роки Бельгія випала з першої десятки, залишившись на 13-14 місці, що також є дуже високим показником. Щоб чіткіше зрозуміти, наскільки низький рівень корупції всередині країни, зазначимо, що в першій десятці, окрім Нідерландів і Люксембургу, лише Фінляндія, Швеція, Норвегія, Данія (перша) і Швейцарія. Країни Європи. Інші три країни в першій десятці – Сінгапур, Південна Корея та Японія [22].

Але де світові лідери та світові політичні діячі, такі як Америка, Франція, Великобританія та Німеччина? Всі вони знаходяться не за межами топ-10, а за межами 15 найменш корумпованих країн світу (справедливості заради, Німеччина замикає 15-й рядок).

З вищевикладеного видно, що економічна стабільність, промисловий розвиток і довіра до світу не завжди гарантують низький рівень корупції. Які заходи вжила країна «БіНіЛюкс», щоб звести до мінімуму корупцію на своїй території?

Зарубіжний досвід ефективної антикорупційної політики є унікальним і його слід ретельно вивчати, щоб вивчити антикорупційні стратегії, які довели свою ефективність в українських реаліях. По-перше, варто розглянути досвід країн, які

успішно впровадили антикорупційні стратегії та програми на національному та громадському рівнях.

Такі країни, як Сінгапур, які вважаються одними з найефективніших у боротьбі з корупцією, мають позитивний та ефективний досвід у боротьбі з корупцією. Країна першою серед сучасних індустріальних держав розпочала агресивну боротьбу з корупцією та зміцнила морально-етичні основи державного управління та професіоналізму. Антикорупційна стратегія Сінгапуру зосереджена на таких трьох основних завданнях:

- виключити з державного апарату хабарників;
- спростити бюрократичні процедури та посилити законодавчий контроль за повноваженнями чиновників;
- контролювати діяльність співробітників на дотримання етичних норм.

Сінгапур сформулював низку антикорупційних заходів, які можна розділити на два етапи. Перший передбачає законодавчі зміни – ухвалення Закону про запобігання корупції, який чітко визначає види корупції та встановлює відповідальність за їх реалізацію, а також створення спеціального антикорупційного органу – Антикорупційного бюро, яке розширює розслідування корупційних злочинів. Потужність корпусу. Таким чином, кримінальне законодавство Сінгапуру передбачає, що якщо хабарництво буде доведено, злочинець може бути засуджений до 5 років позбавлення волі або штрафу в розмірі 100 000 доларів США.

Скандинавські країни демонструють позитивну динаміку у боротьбі з корупцією. Тому антикорупційна політика в Нідерландах складається з комплексу процедурних та інституційних заходів, які є ефективними у запобіганні та протидії корупції. До них відносяться наступні

- Розвиток систем моніторингу корупційного потенціалу в державних і громадських організаціях та суворий контроль за діяльністю осіб, які перебувають у цих "зонах ризику";
- Ефективна кадрова політика;
- Система покарань за корупційні діяння з подальшою заборонаю працювати

в державних організаціях;

– Система стимулів (матеріальних і моральних) для прозорості та ефективної роботи; –

– Доступ громадськості до матеріалів кримінальних справ проти корупціонерів;

– Система освіти для чиновників, яка б роз'яснювала суспільну шкоду корупції та можливі наслідки участі в корупції; –

– Система державної безпеки, подібна до приватної поліції, зі значними повноваженнями щодо виявлення корупції;

– Система активної співпраці зі ЗМІ, які оприлюднюють випадки корупції та часто проводять власні розслідування [22].

У Нідерландах активно застосовуються додаткові покарання у вигляді конфіскації до осіб, які вчиняють корупційні правопорушення. Крім того, нідерландська поліція та компетентні антикорупційні органи активно співпрацюють з громадськістю, що зумовлює високий рівень довіри населення до правоохоронних органів. Різноманітні опитування показують, що робота в поліції Нідерландів є однією з найпопулярніших професій серед молоді завдяки своїй престижності та відповідальності, а також те, що в Нідерландах з раннього віку прищеплюється сумлінне ставлення до своїх обов'язків та відповідальності перед суспільством.

Аналізуючи національні особливості, які визначають антикорупційну політику Нідерландів, розумієш, що культура відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією. Це не індивідуальна характеристика, а соціальне поняття, форма людських відносин у суспільстві. Посилання на культуру є цілком виправданим, оскільки одним з основоположних принципів національної антикорупційної політики Нідерландів є "сприяння доброчесності", що безпосередньо пов'язано з суспільною культурою.

Стаття 178 Кримінального кодексу Нідерландів передбачає сувору відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести років для тих, хто

дарує або обіцяє подарувати подарунок з метою вплинути на рішення судді у справі. Якщо подарунок приймається або дається обіцянка подарунка з метою засудження невинної особи у кримінальній справі, хабародавець може бути позбавлений волі на строк до дев'яти років.

Заслуговує на увагу досвід Фінляндії, яка є найменш корумпованою країною у світі згідно з Індексом сприйняття корупції серед країн Північної Європи. Згідно з фінським кримінальним законодавством, діяння, що кваліфікуються як корупція, караються штрафом і позбавленням волі на строк до чотирьох років, залежно від ступеня суспільної небезпеки правопорушення [17].

Така логіка фінських законодавців свідчить про нетерпимість до корупції та чітку позицію влади і суспільства щодо засудження корупції.

Не можна оминати увагою і такі країни, як Німеччина. Ця країна (разом з Францією) є одним із стовпів існування ЄС. Як зазначалося вище, Німеччина не є провідною антикорупційною країною Європи, але рівень корупції в цій країні досить низький.

Модель антикорупційної стратегії Німеччини базується насамперед на запобіганні відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом; німецькі банківські установи зобов'язані надавати правоохоронним органам повну інформацію про рух коштів та рахунки своїх клієнтів на їхню вимогу. Ще одним цікавим елементом німецької антикорупційної політики є реєстрація корумпованих юридичних осіб. Якщо юридична особа внесена до такого реєстру, вона позбавляється права виконувати замовлення від уряду, а правоохоронні органи починають пильно стежити за такими юридичними особами. Бажано було б включити подібний елемент в антикорупційну політику в Україні, оскільки існує багато корупційних схем, в яких задіяні не лише впливові чиновники, але й деякі компанії, пов'язані з можновладцями (типовим є надання неправомірної вигоди на основі особистих інтересів/зв'язків).

Стратегія боротьби з політичною корупцією в Німеччині базується на принципі, що всі чиновники та державні службовці повинні бути позапартійними і працювати в інтересах народу, а не конкретної партії. У Німеччині існує чітко

визначена система подарунків, яка стосується і України.

У багатьох німецьких землях діють місцеві правила, що забороняють державним службовцям брати на роботу близьких родичів або навіть людей, з якими вони навчалися в університеті (зокрема, подібні правила діють у Баварії).

Міжнародні організації та дослідники розділилися в думках щодо моделі антикорупційної стратегії Німеччини. З одного боку, Німеччина має багато прогресивних норм і високу правову культуру і може бути віднесена до країн з прогресивним прагненням до зниження рівня корупції, але з іншого боку, вона має багато недоліків, які заважають їй вийти на новий якісний рівень і стати в один ряд з Данією. До таких недоліків належать: досить м'які санкції для державних службовців, викритих у корупції; мала кількість розголосу корупційних справ; складність ухвалення антикорупційних законів та законодавства, прийнятого більшістю країн ЄС. Німеччина неохоче ратифікує такі правові норми, оскільки вони вимагають внесення змін до національного законодавства.

Існує цікавий парадокс. У Німеччині немає ідеальних моделей антикорупційних стратегій, вони дуже відрізняються від розвинених скандинавських країн, але в той же час рівень корупції в країні дуже низький. На нашу думку, це пов'язано з високими культурними стандартами та добробутом більшості населення. Також серед німецьких чиновників існує негласне правило подавати у відставку і добровільно відходити від державної діяльності, якщо їх викривають у корупції. Було б добре, якби українські чиновники демонстрували подібну етичну поведінку у разі вчинення ними певних правопорушень.

У Німеччині головною метою боротьби з корупцією є знищення матеріальної (особливо фінансової) бази злочинних організацій. Цього можна досягти двома шляхами: конфіскація майна та створення відповідної правової інфраструктури для запобігання відмиванню брудних грошей. На особливу увагу заслуговує зобов'язання банківських установ інформувати правоохоронні органи про грошові операції.

Аналіз бельгійського досвіду показує, що компетенція держави зосереджена не на каральних заходах проти корупційних правопорушень, а на запобіганні

суспільному сприйняттю корупції. Національна антикорупційна політика включає в себе антикорупційну стратегію реалізації фінансової програми COPERNIC, яка передбачає повний контроль за активами всіх представників органів державної влади та місцевого самоврядування, а також державних службовців. Кожен державний службовець має особистий кабінет у програмі, куди вноситься вся інформація про його доходи, яка перевіряється на відповідність офіційним даним уповноваженою особою. У разі виявлення розбіжностей ініціюється внутрішній аудит. У разі виявлення фактів корупції винна особа позбавляється можливості обіймати державні посади в майбутньому.

Аналізуючи позитивний досвід боротьби з корупцією, слід звернути увагу на Сполучені Штати Америки. У Сполучених Штатах Америки діє модель спеціалізованих антикорупційних інституцій, що включає інституції, які виконують насамперед превентивні функції, діяльність яких включає розслідування випадків корупції, розробку відповідних правил, контроль за дотриманням вимог щодо запобігання конфлікту інтересів, а також розробку та забезпечення дотримання етичних правил. У Сполучених Штатах такою організацією є Бюро урядової етики.

Слід зазначити, що ефективна боротьба з корупцією можлива без прийняття численних нормативно-правових актів або створення спеціалізованих антикорупційних механізмів [62]. Ця теза ґрунтується на тому, що єдиного антикорупційного закону не існує (положення щодо запобігання та протидії корупції містяться в різних нормативно-правових актах, що регулюють питання публічної служби). Це підтверджує досвід Японії. Основними пріоритетами країни є кадрова політика, заборона бізнес-лобіювання державних службовців, запровадження відповідних етичних кодексів для політиків та державних службовців, публічне розкриття та прозорість інформації про державних службовців, включаючи фінансові активи, а також суворі обмеження на фінансування виборів.

Важливим кроком у боротьбі з корупцією в Японії стало прийняття у 2001 році Закону «Про розкриття інформації». Його положення гарантують доступ

громадськості до публічної інформації, якою володіють органи влади. Закон передбачає, що якщо доступ до певних видів інформації обмежений, запит на доступ до інформації може бути поданий до Ради з контролю за доступом до інформації. В Японії існує публічний реєстр осіб, звинувачених у корупції та причетності до організованої злочинності, який дозволяє громадськості стежити за переслідуванням винних.

Що стосується Франції, то стратегія країни щодо боротьби з корупційними правопорушеннями зосереджена на регулюванні діяльності публічних службовців.

Влітку 2017 року Франція прийняла новий антикорупційний закон, який зачіпає інтереси юридичних осіб. Це означає, що всі компанії у Франції підлягають суворому контролю на предмет їхніх зв'язків з корупцією. У разі виявлення корупційної схеми винна юридична особа зобов'язана сплатити штраф у розмірі до 1 мільйона євро. Компанії також зобов'язані дотримуватися антикорупційних положень, що містяться в новому законі (Sapin II).

Люксембург є своєрідним феноменом: держава не має антикорупційної політики та глобальної антикорупційної стратегії. Годі й казати, що в країні немає антикорупційних законів. Щоб зрозуміти неординарність ситуації в країні, необхідно пам'ятати, що існує географічний гумор, який називає Люксембург не країною, а світовим банком. Насправді громадяни Люксембургу отримують щомісячну зарплату лише за те, що народилися в країні (до речі, іноземці не можуть отримати громадянство Люксембургу, лише право за народженням). Більше того, ці виплати є видимими. Це винагорода громадянам Люксембургу за те, що вони дозволяють використовувати люксембурзькі банки багатіям з усіма видами освіти (в тому числі офшорними). Звісно, маючи такі попередні дані, нікому не спаде на думку вчиняти корупційні правопорушення, коли рівень добробуту громадян Люксембургу набагато вищий, ніж в інших країнах. Єдиним антикорупційним заходом, який можна було б розглянути в цій країні, були б щотижневі зустрічі школярів з представниками організацій, що займаються вихованням молоді в дусі чесності.

Успіхи Південної Кореї у боротьбі з корупцією також високо оцінюються. Антикорупційна політика країни базується на принципі публічного розкриття інформації про управлінські рішення, прийняті державними службовцями різних рівнів. Зокрема, впроваджена антикорупційна програма OPEN, яка довела свою ефективність. Позитивно слід оцінити і погляди керівництва країни на цілі антикорупційної політики. Ці цілі включають оптимізацію системи органів державної влади, забезпечення їх прозорості та вільного від корупції статусу, раціональну децентралізацію економіки та збалансований регіональний розвиток, а також широку участь та інтеграцію громадськості у здійсненні політичних реформ [22].

Серед країн колишнього Радянського Союзу Грузія продемонструвала дуже хорошу динаміку в боротьбі з корупцією і однією з перших в СНД провела значні реформи у сфері державного управління. За словами А. Поліщука, особливості антикорупційної стратегії Грузії полягають у комплексному характері, в тому числі у впровадженні соціальних реформ. Наприклад, реструктуризація поліції, звільнення корумпованих чиновників у всіх сферах суспільних відносин, підвищення заробітної плати та безперервне навчання, зниження податків і платежів, пов'язаних з державною реєстрацією, приватизація ключових державних об'єктів, заохочення іноземних інвестицій, освітні реформи, що забезпечують підготовку молодих фахівців для роботи в поліції та судовій системі [48].

Адже, як зазначає В. Чумак, окремих реформ недостатньо для подолання корупції. Запорукою успіху є охоплення всіх без винятку сфер суспільного життя. Окремі реформи є неефективними і в кінцевому підсумку зводяться нанівець корупційною системою, яка не була викорінена [71]. Українська влада повинна проголосити курс на подолання корупції і водночас впроваджувати комплекс соціально-економічних реформ, які разом з антикорупційною політикою є запорукою викорінення такого негативного суспільного явища, як корупція.

Розглянемо досвід Румунії у боротьбі з корупцією. Румунія проводить одну з найактивніших антикорупційних політик в Європейському Союзі. Румунське Національне антикорупційне агентство ("НАДР") було створено у 2002 році за

зразком італійського; НАДР відповідає за виявлення та розслідування корупційних злочинів і складається з прокурорів, поліцейських, регіональних експертів та постачальників технічної та оперативної підтримки. Агентство спеціалізується на справах про фінансове шахрайство та зловживання владою, пов'язаних з коштами ЄС.

Заслуговує на увагу також досвід Італії у сфері стратегій боротьби з корупційними правопорушеннями. Італійська держава не є лідером за антикорупційними досягненнями, але це не означає, що її антикорупційна політика є неефективною. Насправді, Італія дуже постраждала від мафіозних сімей протягом усієї своєї історії. Природно, що мафія також проникла в політичну еліту, що призвело до прийняття корупційних рішень чиновниками, які мають на меті обслуговувати потреби мафії. Як уже згадувалося, цей процес триває в країні і сьогодні. Таким чином, Італія не є однією з найменш корумпованих європейських країн, але в той же час антикорупційна політика Італії є однією з найефективніших: Італія зараз робить великі успіхи, враховуючи, що корупція, яка існувала в Італії в 1990-х роках, була на космічному рівні. Здається, що антикорупційні механізми та антикорупційні стратегії працюють, і корупція зменшується. Такими темпами через 10-15 років італійці будуть у першій десятці рейтингу Transparency International.

У світлі вищесказаного, для України дуже важливо вивчити італійський досвід. Якщо країна з таким високим рівнем злочинності може ефективно боротися з корупцією, то ситуація в Україні не може бути гіршою.

Італійська модель антикорупційної стратегії також базується на скандинавській моделі, але з унікальним поворотом. В Італії, наприклад, органи державної влади та державні інституції активно співпрацюють у боротьбі з корупцією. З метою підвищення ефективності антикорупційних зусиль Парламент створив наступні органи: Генеральну раду по боротьбі з організованою злочинністю, Генеральну дирекцію по боротьбі з мафією та регіональні генеральні дирекції по боротьбі з мафією та організованою злочинністю [4].

Сама антикорупційна стратегія також розроблялася протягом багатьох років.

Зараз вона зосереджена на таких ключових питаннях, як більш комплексний громадський контроль за діяльністю державних установ, розгалужена мережа суб'єктів боротьби з корупцією з чітким розподілом завдань і належним обміном оперативною інформацією, а також значна незалежність у роботі суддів і прокурорів.

Вся робота антикорупційних органів є відкритою для громадськості, ЗМІ та політичних партій.

Італійські правоохоронні органи щорічно звітують перед громадськістю про реалізацію антикорупційних заходів та оголошують про зміни в стратегіях боротьби з окремими видами правопорушень. Головною особливістю загальної моделі стратегії боротьби з корупційними правопорушеннями в Італії є чіткий розподіл обов'язків між компетентними органами, а також високий рівень розслідування корупційних справ.

Натомість в Ізраїлі антикорупційна політика реалізується через систему "безперервного та перехресного моніторингу" можливої корупційної діяльності. Це здійснюється спеціалізованими поліцейськими підрозділами, державними установами, такими як Національний аудиторський офіс та Офіс чистого уряду, які є незалежними від міністерств і відомств, а також неурядовими організаціями. Ці організації розслідують можливі випадки корупції та інформують слідчі органи у разі виявлення корупції. Низова корупція в Ізраїлі практично відсутня, оскільки державні службовці отримують великі соціальні виплати і суворо караються у разі виявлення корупції. До суду в Ізраїлі доводиться менше 5% корупційних злочинів, але репутація осіб, причетних до корупційних справ, дуже низька [59].

За словами В. Телемецького, у більшості зарубіжних країн, де досвід запобігання та протидії корупції оцінюється позитивно, вирішальну роль відіграє політична воля влади. Без реального бажання подолати це негативне суспільне явище порожні заяви європейських партнерів про визнання є лише популізмом. У такій ситуації будь-яка, навіть найдосконаліша, антикорупційна політика приречена на катастрофічні наслідки [62].

Таким чином, світовий досвід боротьби з корупцією показує, що

універсального способу боротьби з корупцією не існує. Кожна країна обирає власний метод національної антикорупційної політики, спираючись на міжнародні стандарти у цій сфері.

Національна антикорупційна політика інших країн є високоефективною, оскільки базується на принципах, які включають сильну політичну волю вищого керівництва до боротьби з корупційними правопорушеннями в своїх країнах. Світовий досвід показує, що антикорупційні зусилля не дадуть позитивних результатів, якщо відсутня політична воля на всіх рівнях влади.

Антикорупційні заходи передбачають залучення не лише спеціалізованих антикорупційних інституцій, а й громадянського суспільства. В інших країнах організовано спеціалізований громадський контроль за системою державних установ. Інформація про антикорупційну діяльність в країні є прозорою, відкритою та доступною.

Використання та впровадження в Україні антикорупційних заходів, які довели свою високу ефективність в інших країнах, не може бути досягнуто шляхом простого копіювання окремих елементів державного та муніципального управління. Оскільки корупція постійно пристосовується до мінливих політичних, економічних і соціальних умов, антикорупційна діяльність повинна здійснюватися з урахуванням національних традицій, історичних, духовних і культурних особливостей цивілізованого розвитку українського суспільства [22].

Адміністративна прозорість є однією з ключових умов ефективної боротьби з корупцією, адже доступність та відкритість влади завжди підвищує довіру суспільства.

Досвід Польщі в реалізації антикорупційної політики є значним. Тому реалізована антикорупційна стратегія передбачає наступні цілі:

- 1) постійне вдосконалення антикорупційного законодавства;
- 2) впровадження сучасних алгоритмів запобігання корупції в усіх секторах;
- 3) ефективне виявлення корупційних правопорушень
- 4) підвищення правової обізнаності громадян
- 5) зміцнення та розширення співпраці між правоохоронними органами [72].

Наразі в Польщі діє децентралізована модель створення антикорупційних інституцій, яка передбачає розподіл повноважень щодо запобігання корупційним правопорушенням між правоохоронними органами та державними установами. Відповідно до цієї моделі, "..... багато повноважень у цій сфері розподілено між вищим органом державної влади (Президентом, Парламентом, Урядом) та одним (або кількома) державними органами, що виконують правоохоронні функції. Зокрема, Президент Республіки Польща разом з Міністерством внутрішніх справ має адміністративний офіс, який гарантує запобігання та усунення корупції" [72]. З метою запобігання зловживанню владою та діяльності, що суперечить економічним інтересам держави, у Польщі діє Центральне антикорупційне бюро. Паралельно з ним діє Підрозділ фінансової розвідки, який отримує інформацію від правоохоронних органів і може вжити низку ефективних заходів для запобігання та протидії корупційним правопорушенням, вчиненим державними службовцями. У Польщі діє ефективна наглядова рада, до складу якої входять представники організацій громадянського суспільства, яка формально контролює реалізацію антикорупційної політики. Мандат Наглядової ради є дуже широким і включає виявлення та документування корупційних правопорушень, скоєних державними службовцями, підготовку пропозицій до антикорупційного законодавства, а також проведення низки інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на запобігання корупції.

Комплексний аналіз зарубіжних моделей і стратегій протидії корупції свідчить про те, що зосередження виключно на репресивному підході в антикорупційній діяльності через посилення кримінальних та адміністративних законодавчих заходів є вкрай несправедливим і однобоким, а впровадження превентивних адміністративних та організаційних заходів є більш доцільним і ефективним.

Виходячи з аналізу міжнародного досвіду, найбільш характерні механізми запобігання корупції, які можуть бути застосовані в Україні, можна узагальнити наступним чином.

- 1) Проведення низки антикорупційних інформаційно-просвітницьких

заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності населення та формування суспільного неприйняття негативного явища корупції через активну реалізацію різноманітних антикорупційних програм і стратегій;

2) Посилення ролі організацій громадянського суспільства як самостійних суб'єктів антикорупційної діяльності;

3) Зосередити увагу на превентивних та заохочувальних заходах, а не на репресивних;

4) Збільшення кількості інтернет-платформ та покращення функціонування інтерактивних веб-сайтів для більш швидкого реагування на скарги громадян про корупційні правопорушення [72].

Оскільки корупція постійно адаптується до змін макро- та мікросередовища, антикорупційна стратегія має реалізовуватися з урахуванням не лише культурного розвитку населення та цивілізаційної еволюції українського суспільства, а й існуючих національних традицій та менталітету. Міжнародний досвід боротьби з корупцією свідчить, що не існує універсального алгоритму боротьби з корупцією загалом і в державних установах зокрема. Ряд антикорупційних заходів вигідно позиціонуються в Україні як високоефективні, але вони не можуть бути реалізовані лише з урахуванням окремих складових державного та муніципального управління.

Необхідно обрати унікальний шлях, і влада повинна створити свій власний шлях, заснований на національних законах, традиціях і менталітеті. Вони повинні обрати власний шлях запобігання корупції, враховуючи міжнародний досвід.

Експерти ООН дійшли висновку, що успішний розвиток національної антикорупційної політики має базуватися на поєднанні "універсальних" елементів, які довели свою ефективність незалежно від конкретних національних обставин, та елементів, які враховують ці конкретні обставини.

За даними публікацій ООН, Світового банку, міжнародної організації «Трансперенсі Інтернешнл» («Transparency International») та ін. авторитетних джерел, типовими шляхами запобігання корупції є:

– корекція законодавства з метою зменшення відповідних причин корупції;

- удосконалення засад формування й організації вищих органів державної влади;
- структурно-функціональне упорядкування системи органів виконавчої влади;
- зміна принципів державної служби та контроль за майновим становищем представників влади;
- ефективний контроль за розподілом і витрачанням бюджетних коштів;
- удосконалення економічної політики;
- зміцнення судової влади;
- вдосконалення діяльності правоохоронних органів і спецслужб;
- забезпечення прозорості діяльності державних органів;
- формування антикорупційної культури суспільства;
- антикорупційна співпраця держави та громадянського суспільства.

Перелік антикорупційних заходів, наведений вище, ґрунтується на суворій лінії влади, яка виправдовує зусилля, докладені для приборкання цього негативного явища, і призвела до значних успіхів.

Сінгапур демонструє, що корупцію можна звести до мінімуму, якщо є сильна політична воля, організовано впроваджуються антикорупційні заходи, політичні лідери намагаються бути прикладом для державних службовців, живуть скромним життям і уникають участі в корупції.

Безперечно, використання позитивного міжнародного досвіду є хорошою передумовою вдосконалення чинного законодавства, в тому числі й антикорупційного. Імплементация Сінгапурського досвіду викорінення корупції є значним поступом в практиці застосування національного антикорупційного законодавства але повинна відбуватись вибірково. На нашу думку, не варто бездумно копіювати антикорупційну стратегію розвитку Сінгапуру. Вона аналізує фундаментальні відмінності між "індивідуалізмом" Заходу та соціальним "колективізмом" Сходу і зосереджується на найбільш позитивних рисах так званих європейських цінностей (неприйнятність корупції та кумівства,

"протестантська етика", індивідуальний розвиток та безпека), водночас акцентуючи увагу на притаманних Сходу "азійських цінностях" (колективізм, національна солідарність та єдність, "конфуціанська етика", принцип пріоритету суспільної безпеки над особистою безпекою, працелюбство, шанобливе ставлення до старших і т.д.), не забуваючи при цьому зосереджувати увагу на найбільш позитивних моментах.

3.2. Рекомендації щодо шляхів підвищення реалізації антикорупційної політики в Україні

На сьогоднішній день, незважаючи на широкомасштабну військову окупацію України Російською Федерацією, наша країна проводить реформи у багатьох сферах державної політики, продовжуючи процес демократизації, лібералізації та європейської інтеграції, який прискорився після Революції Гідності та посилюється під час війни.

Умовою досягнення статусу розвиненої демократії, забезпечення взаємної довіри між владою та суспільством, розвиток ринкових відносин і вільної конкуренції, створення рівних можливостей для розвитку усіх громадян, суб'єктів господарювання і органів державної влади та місцевого самоврядування і, зрештою, повноцінне входження України до глобального цивілізаційного простору є наявність та реалізація ефективної і зваженої державної антикорупційної політики. Враховуючи необхідність виконання Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, ключові завдання для підготовки до повноцінної інтеграції з європейським співтовариством, а також беручи до уваги відповідні вимоги європейського та світового співтовариства, одним з найбільш актуальних завдань державного управління та публічного менеджменту на сьогодні є посилення політик, інструментів та механізмів боротьби з корупцією на різних рівнях.

Демократичні процеси під егідою європейської інтеграції відбуваються в Україні з 2014 року. Завдяки Революції Гідності українське суспільство чітко означило свою позицію у питаннях зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Одним з ключових суспільних запитів, що пов'язаний як зі злочинами режиму Януковича, так і з євроінтеграційними прагненнями стало подолання корупції.

У зв'язку з непростю історією розвитку суверенної України, яка протягом тривалого часу потерпала від кланово-олігархічних кровопивць, динамічне зниження рівня корупції у відповідь на суспільні запити та для виконання критеріїв європейської інтеграції передбачає складні процеси реформування регулювання публічно-управлінських, політичних, правових та економічних. Зрештою, антикорупційна політика має наскрізне значення для ефективної реалізації інших євроінтеграційних реформ. Застрілі публічно-управлінські відносини, збереження протиправних схем досягнення приватних інтересів окремих економічних та політичних груп, надмірна бюрократизація та зарегульованість у різних сферах публічного управління значною мірою стають на заваді реформам [34].

Як впливає з аналізу світових рейтингів, доповідей експертів, представників зарубіжних політичних та аналітичних груп, усупереч проведеним з 2014 р. реформам Україна усе ще залишається країною з надзвичайно високим рівнем корупції. Практика розвинених країн Європи та світу однозначно доводить, що низький рівень корупції є одним з ключових каталізаторів високого рівня економічного та соціального розвитку, а також ефективності публічного управління в державі в цілому. Практика нового публічного менеджменту, яка лежить в основі публічного управління європейських країн та до якої прагне Україна, не передбачає місця в ній корупційним проявам.

У світлі вищезазначеного, одним з найважливіших викликів для держави на сучасному етапі розвитку є не поодинокі посилення антикорупційних заходів, а застосування системного підходу та розробка відповідних механізмів на основі ефективної антикорупційної політики як одного з пріоритетів внутрішньої політики держави.

На сьогоднішній день у науковій доктрині публічного менеджменту корупція розглядається як реальна загроза економічній безпеці держави у складі глобальнішої системи національної безпеки. Як слушно зауважує А. Нагорняк,

«поширення корупції несе загрозу національній безпеці та демократичному розвитку країни».

Слід відзначити, що саме поняття корупції, яке лежить в основі антикорупційної політики у доктринальному вимірі має значну кількість визначень. У Законі України «Про запобігання корупції» закріплено наступне визначення: використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону (особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених цим Законом; кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом), наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Натомість, у дослідженнях з права та державного управління наводяться суттєво відмінні визначення аналізованого поняття, що свідчить про збереження термінологічної дискусії.

На рівні публічного менеджменту основним інструментом упорядкування відносин з приводу зниження рівня корупції є антикорупційна політика.

Нормативним підґрунтям антикорупційної політики в Україні крім

Конституції України на нинішній час є Закони України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про запобігання корупції», «Про очищення влади», «Про державну службу», Указ Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики», а також положення Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, інших правових актів.

У контексті інституціонального забезпечення державної антикорупційної політики слід виділити функціонування в Україні таких інституцій: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС) [29].

Не дивлячись на начебто сформоване законодавче та інституціональне середовище антикорупційної діяльності, питання корупції в Україні, а також необхідності вироблення відповідної державної політики стоїть досить гостро. Станом на кінець 2021 року Україна держава посіла 122 місце зі 180 можливих у Індексі сприйняття корупції [19]. Ключовим фактором недостатньої динаміки антикорупційних зрушень стало невиконання низки антикорупційних завдань з визначених у зв'язку міжнародними зобов'язаннями України.

Конкретними сучасними проблемами щодо вироблення ефективної антикорупційної політики можливо назвати:

- Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким він звільнив від відповідальності за недостовірне декларування посадових осіб держави вищого рівня, інших чиновників та суддів;
- зміни до антимонопольного законодавства, які могли нашкодити бізнесу захищати свої права під час оскарження публічних закупівель.
- загострення втручання представників вищих органів державної влади у діяльність Вищого антикорупційного суду (ВАКС).
- загальне зростання політичного тиску на антикорупційну екосистему, у

тому числі через тривалу відсутність постійних керівників в інституціях;

– затримка з імплементацією судової реформи, попри ухвалення законодавчої бази для її старту;

– відтермінування прийняття Державної антикорупційної стратегії, що допомогла комплексно вирішувати низку проблем з корупцією в Україні [34].

Таким чином, наразі Українська держава та суспільство потребують розвитку підходів до вироблення та реалізації антикорупційної політики з урахуванням означених проблем, суспільного запиту та динаміки розвитку суспільних відносин у світлі євроінтеграційних прагнень. Центральне місце у якості об'єкта та суб'єкта антикорупційної політики у цьому контексті посідає публічне управління.

На сьогоднішній день публічне управління в Україні знаходиться на стадії свого реформування та трансформації у площину відкритості, прозорості та підзвітності, демократичності, лібералізації, децентралізації та субсидіарності. Лише за таких загальних умов можливі й позитивні трансформації у сфері боротьби з корупцією. Відхід від застарілих традиційних практик державного управління та відповідний перехід публічного менеджменту можна відобразити у табл.3.1.

Таблиця 3.1

Відмінності у базових принципах організації державного управління та публічного менеджменту [34]

Державне управління	Публічний менеджмент
Метою є забезпечення адміністративного та організуючого вплив держави	Метою є забезпечення ефективної взаємодії держави та суспільства і гармонізація інтересів
Недостатньо орієнтоване на публічний сектор	Опирається на державну владу для досягнення публічних інтересів
Прагне до одноосібного виконання функцій регулювання економічною, соціальнокультурною, адміністративно-політичною сферами	Прагне до досягнення національних та публічних інтересів через залучення суспільства до участі в соціально-економічних, громадських та політичних процесах

Отже, зміна концептуального підходу до організації публічної політики в державі дозволяє забезпечити ефективність вироблення та реалізації публічно-управлінських рішень, застосувати демократичні, ліберальні форми та методи

управління суспільним, соціальним та економічним розвитком.

Зазначені трансформації поступово перетворюють державне управління на публічний менеджмент. Концепція «Новий публічний менеджмент» (New Public Management) виникла у 80-і роки ХХ ст. у Великобританії у відповідь на численні кризові явища, що виникали у системі публічного управління, у якій протягом тривалого часу зберігались такі архаїчні складові, як надмірна ієрархічність, централізація, бюрократія.

New Public Management імплементує підходи та методи, що використовуються у бізнесі, громадському чи корпоративному секторі у практику публічного управління. Зазначені методи в першу чергу зорієнтовані на підвищення гнучкості публічно-управлінської системи, її ефективності та результативності ухвалення публічно-управлінських рішень, послаблення ієрархічності державного апарату, децентралізацію та субсидіарність, покращення механізмів зворотного зв'язку між державою та суспільством.

Відповідно до досліджень управлінської практики США можливо виділити низку позитивних наслідків від впровадження New Public Management у практику публічного управління:

- ефективність та швидкість прийняття управлінських рішень;
- клієнтоорієнтованість;
- ініціативність та креативність державним службовцям (відхід від простого дотримання інструкцій);
- новаторство та інноваційність у виробленні управлінських рішень;
- простота структур, уникнення роздутості штатів;
- поєднання твердості та м'якості в управлінні, централізації та децентралізації, застосування принципу субсидіарності.

Аналізована концепція дозволяє суттєвим чином підвищити ефективність вироблення та реалізації публічної політики, ухвалення публічно-управлінських рішень, що може стати об'єктивним рішенням для удосконалення державної антикорупційної стратегії. Аргументуємо цю ідею наступним чином.

По-перше, практика нового публічного менеджменту передбачає публічність,

відкритість, прозорість та підзвітність публічно-управлінських рішень та процедур. За таких умов вчинити корупційне діяння стає дедалі складніше, оскільки значна частина цих рішень може бути відстежена іншими учасниками публічно-управлінських відносин (зокрема, інститутами громадянського суспільства, бізнесом, правоохоронними структурами).

По-друге, трансформація публічного управління в Україні та приведення до кращих світових та європейських практик позначиться на зміні складу суб'єктів публічного управління. Якщо при класичному державному управлінні такими суб'єктами були лише органи державної влади та органи місцевого самоврядування, то за моделі публічного управління (публічного менеджменту) суб'єктами ухвалення публічно-управлінських рішень стають також й інші групи зацікавлених сторін – інститути громадянського суспільства, представники бізнесу, міжнародні організації та ін. Спільне вироблення та реалізація управлінських рішень за таких умов не лише сприятиме підвищенню їх ефективності та довіри до них з боку суспільства суспільства, але й усуватиме корупційну складову на основі своєрідного механізму «стримувань та противаг». Додатковою перевагою стане розвиток громадянського суспільства та громадянського контролю за публічними владними рішеннями.

По-третє, концепція публічного менеджменту передбачає ієрархічну простоту, відсутність бюрократизму, надмірної регуляції. Саме ці властивості державного управління найчастіше стають джерелом корупції. Деретуляція та лібералізація економічних відносин, реформування системи адміністративних послуг та їх максимальне наближення до споживача сприятиме зламу корупційних схем. У цьому контексті, впровадження інструментів електронного врядування та цифрової трансформації роблять публічні послуги більш прозорими, якісними та доступними.

По-четверте, децентралізація та субсидіарність владних відносин сприяють передачі повноважень, ресурсів та відповідальності на найбільш наближений до населення рівень управління. Це підвищує рівень контролю на місцях за використанням бюджетних коштів, а отже, може знизити рівень корупційних проявів, що фактично неможливо за централізованої моделі

публічногоуправлінських відносин.

По-п'яте, відкритість управлінської системи є умовою інтеграції України до європейської та євроатлантичної спільнот, виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами, що, у довгостроковій перспективі, сприятиме зниженню рівня корупції та її поступовому викоріненню [34].

Передумовами розвитку національної антикорупційної політики України є реальна прозорість на всіх інституційних рівнях, відкритість і доступність інформації та активна участь громадськості у боротьбі з усіма формами корупції.

З огляду на вищезазначене, антикорупційні заходи у сфері публічних послуг можна поділити на такі напрями: запобігання, правові, соціально-економічні, організаційні, управлінські, комплаєнс, прозорість та інформування громадськості (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Заходи щодо запобігання та протидії корупції на державній службі [49]

Напрямок	Заходи
1	2
Правовий	Гармонізація нормативно-правової бази у сфері державної служби з єдиним стандартом. Удосконалення підходу до оцінювання діяльності державних службовців. Розробка та прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України, що регулюватиме адміністративні процедури.
Превентивний	Усунення факторів корупційних ризиків та запобігання соціальним передумовам для корупції.
Соціально-економічний	Забезпечити необхідні передумови для розвитку суспільних відносин, в яких правомірна поведінка публічних службовців є вигідною та соціально почесною. Забезпечити адекватну оплату праці публічних службовців, щоб уникнути ризику "клановості" та "фаворитизму".
Каральний	Створити ефективну антикорупційну систему, яка передбачає невідворотну відповідальність осіб, причетних до корупції, та її негативні соціальні та суспільні наслідки (кар'єрні обмеження, політичні амбіції, втрата пенсійних прав).
Забезпечення транспарентності та гласності	Прозорість процесів прийняття рішень через проведення тендерів та конкурсів. Прозорі системи добору та просування по службі державних службовців. Доступ громадськості до широкого кола інформації з метою дотримання принципів громадянського суспільства та створення сучасного бізнес-середовища. Розширення системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Мінімізація контактів між представниками органів державної влади та громадянами через Інтернет.

Продовження таблиці 3.2

1	2
Адаптаційний	Уніфікувати структуру державної служби України відповідно до рекомендацій та стандартів країн-членів ЄС.
Організаційно-управлінський	Стандартизація процедур прийняття управлінських рішень. Оптимізація функцій державної служби шляхом усунення найбільш "корумпованих" чиновників. Усунення функціональних протиріч у функціонуванні адміністративних органів. Уникнення паралелізму в роботі органів державної влади. Посилення контролю за достовірністю декларацій про доходи та витрати публічних службовців.

Боротьба з корупцією є одним з найважливіших викликів, оскільки вона робить неможливим проведення структурних реформ. Антикорупційна політика має ґрунтуватися на принципі запобігання тіньовим практикам та економічним злочинам, що значно зменшить стимули для економічних суб'єктів до корупції [46].

Інституційну підтримку в реалізації антикорупційної політики надають Державне агентство з протидії корупції (НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Державне антикорупційне бюро України (НАБУ), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), державна агенція України з виявлення, розшуку та управління активами, отриманими внаслідок корупції та інших злочинів (ARMA). Ще одна антикорупційна функція покладена на прокуратуру і державну поліцію.

Пандемія COVID-19 є одним з основних факторів, що впливає на рівень корупції в Україні та інших країнах. Це пов'язано з поширеністю корупції у сфері охорони здоров'я, особливо у сфері закупівель лікарських засобів та медичного обладнання, хабарництва при проведенні вакцинації та у процесі забезпечення реалізації політики контролю у сфері охорони здоров'я.

Загалом, пріоритетами протидії корупції в контексті економічної безпеки України є

- Посилення ролі ОГС у сфері антикорупційної політики, зокрема через безпосередню участь у спеціалізованих антикорупційних органах та наглядових і консультативних радах державних установ;

- Сприяти підвищенню обізнаності громадськості про корупцію як вкрай

негативне явище шляхом реалізації відповідних антикорупційних освітніх заходів, проєктів та програм, а також посилення просвітницької діяльності щодо антикорупційних практик та їх наслідків; та

- Використання можливостей інтернет-платформ для швидкого реагування на випадки корупції;

- Приділення більшої уваги превентивним та заохочувальним антикорупційним заходам замість репресивних антикорупційних заходів [49].

Тому одним із пріоритетів національної антикорупційної політики є пошук шляхів зменшення поширення корупції з метою захисту публічних інтересів громадян та держави в цілому. Серед них - запобігання корупції шляхом застосування антикорупційних заходів, посилення діяльності інститутів громадянського суспільства, функціонування ефективних правових механізмів, постійний моніторинг корупціогенних чинників та заходів з протидії організованій корупції з метою підвищення ефективності державних заходів у сфері протидії корупції та антикорупційної діяльності.

Хоча Україна вже перебуває в процесі реформування правової системи та наближення України до провідних світових показників рівня життя, відсутність ефективних інструментів боротьби з корупцією та прихильність частини громадян до цього явища гальмують реформування та розвиток держави.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є ключовою інституцією у боротьбі з корупцією в Україні, а Стратегія розвитку НАЗК на 2021-2025 роки передбачає низку заходів, спрямованих на посилення ефективності національної антикорупційної політики.

Зокрема, Стратегія передбачає

- Підвищення ефективності моніторингу декларацій, поданих посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування та комунальних підприємств;

- розвиток та підтримку електронних сервісів, що сприятимуть забезпеченню прозорості діяльності органів державної влади та компаній; та

– Впровадження нових стандартів виявлення та розслідування корупційних правопорушень;

– зміцнення міжнародного співробітництва та обмін думками з міжнародними антикорупційними організаціями.

Важливо також зазначити, що НАЗК працює над розробкою та впровадженням антикорупційної політики, включаючи розробку та впровадження нових антикорупційних законів, політик та програм. Це свідчить про те, що НАЗК націлене на досягнення відчутних результатів у боротьбі з корупцією в Україні.

Опираючись на результати дослідження, можемо запропонувати наступні кроки удосконалення методології розробки та реалізації антикорупційної політики на сучасному етапі розвитку публічного управління в Україні:

По-перше, необхідно завершити модернізацію антикорупційного інституціонального середовища, зокрема, завершити конкурси й обрати професійних, незалежних і добросовісних керівників органів антикорупційної екосистеми: Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Агентства з розшуку та менеджменту активів та Національного антикорупційного бюро.

По-друге, держава має прийняти державну Антикорупційну стратегію та реальну практичну програму з її імплементації.

По-третє, необхідно завершити судову реформу з урахуванням висновків міжнародних партнерів.

По-четверте, необхідно впровадити прозорий облік державної власності та продовжити курс на приватизацію, а також підвищити прозорість та контроль за публічними закупівлями.

По-п'яте, потрібно продовжити подальшу дерегуляцію і підвищення доступності публічноуправлінських послуг.

Також, на нашу думку, варто визначити наступні напрями щодо зниження рівня корупції в Україні задля прозорої діяльності у всіх соціально-економічних сферах та на всіх рівнях:

– вдосконалювати нормативно-правові та законодавчі акти, що стосуються антикорупційного законодавства;

– удосконалення антикорупційної стратегії України враховуючі сьгоднішні ризики, що пов'язані з війною та воєнним станом, а також новими фактами порушення антикорупційного законодавства;

– розвиток співпраці з міжнародними урядами та міжнародними організаціями у сфері антикорупційних заходів, отримання нового досвіду та отримання допомоги при розробці антикорупційних програм;

– внесення змін до системи обов'язкового прозорого декларування, зокрема, це стосується посадовців, державних працівників;

– розробка та встановлення правил щодо обов'язкового звітування благодійних фондів та організацій які діють на території України та отримують грошові кошти на рахунки;

– удосконалення законодавства, що регулює віртуальні ринки, ринки крипто валюти (інших віртуальних активів) з метою легалізації доходів. Станом на зараз, утворено Тимчасову слідчу комісію, основним завданням якої є: розслідування можливих фактів шахрайства та іншої незаконної діяльності у сфері фінансових послуг та ринків фінансових послуг, які здійснюються з використанням інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційнокомунікаційних систем та електронних комунікаційних мереж;

– налагодження співпраці антикорупційних органів з державними органами, правоохоронними органами, підприємствами, установами, організаціями для отримання більших результатів по виявленню і запобіганню корупційних схем чи дій;

– використовувати міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування eCase MS, яка забезпечить швидкий обмін інформацією пов'язаною з підозрами, відкритими та закритими справами у сфері антикорупційного законодавства;

– розробка онлайн програм, тренінгів, семінарів щодо ознайомлення населення з антикорупційним законодавством, антикорупційними програмами, залучення до співпраці та консультування;

- цифрова трансформація діяльності органів боротьби з корупцією з метою економії часу на розслідування;
- створення прозорої судової та досудової системи;
- посилення штрафних санкцій та мір покарання за порушення антикорупційного законодавства;
- використовувати електронну систему Prozorro для закупівель з відновлення України після російського вторгнення. Забезпечити ефективний контроль та моніторинг закупівель;
- проведення відкритих та прозових конкурсів на ключові антикорупційні посади в Україні;
- повна конфіскація майна російських та білоруських осіб, що залишилися на території України;
- підвищення рівня життя та доходів населення [73].

Таким чином, на основі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що Україні з початком війни стикнулася з великою кількістю різних видів правопорушень, корупції, відмивання і приховування грошей на різних рівнях і у різних сферах. Така ситуація вимагає від уряду та антикорупційних організацій пошук нових шляхів розвитку більш дієвих антикорупційних програм, стратегій та правил які забезпечать прозорість держави і підвищать її імідж у процесі євроінтеграції.

Отже, не зважаючи на наявність певного інституційного та законодавчого забезпечення, антикорупційна політика держави потребує подальшої модернізації, оскільки досягнуті на сьогоднішній день реформи не дозволили суттєво знизити рівень корупції в державі та підвищити суспільну довіру до державної влади. Оскільки основним вектором зовнішньої політики України зберігається європейська та євроатлантична інтеграція, останніми роками спостерігався поступ щодо реформування всієї системи державного управління. Необхідними є більш рішучі кроки щодо своєчасної та ефективної трансформації державного управління на основі концепції нового публічного менеджменту та впровадження

відповідних інструментів, які матимуть системний ефект на якість та суспільне сприйняття антикорупційної політики. Світова практика доводить, що впровадження інструментів та принципів публічного менеджменту позитивно впливає на запобігання та протидії корупції завдяки застосуванню таких підходів, як вироблення ефективної відповідної державної політики, дерегуляція, лібералізація, децентралізація та субсидіарність, залучення всіх зацікавлених груп до вироблення та реалізації публічної політики.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки щодо інституціонального та аналітичного забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні, можна зробити наступні висновки:

1. Антикорупційна політика – напрям узгоджених дій держави і суспільства щодо усунення (мінімізації) причин і умов, які породжують корупцію в різних сферах життя. Дієвий підхід полягає в системному і постійному запобіганні та протидії корупції з метою її зведення до незначного рівня й підтримки на такому рівні. Антикорупційна політика вимагає від органів державної влади, органів місцевого самоврядування виявляти, припиняти факти корупції, усувати її детермінанти і відновлювати порушені права і законні інтереси фізичних, юридичних осіб і держав.

2. Під адміністративним методом реалізації антикорупційної політики держави слід розуміти сукупність способів реалізації повноважень суб'єктів протидії корупції, заснованих на об'єктивних організаційних відносинах та здійсненні адміністративного (безпосереднього) управління в публічній сфері.

Реалізація антикорупційної політики у формі електронного урядування вимагає створення певної практичної методології реалізації національної антикорупційної політики, яку можна визначити як електронний інтерактивний метод. Електронні інтерактивні методи в антикорупційній діяльності можуть успішно застосовуватися на різних рівнях, як показує позитивний міжнародний досвід.

На сьогодні в Україні існує щонайменше 12 централізованих органів, які займаються реалізацією державної антикорупційної політики та припиненням протиправної діяльності посадових осіб. Це Генеральна прокуратура, Служба безпеки України, а також окремі органи та організації, спеціально створені (або ті, що перебувають на стадії створення) у складі Міністерства внутрішніх справ.

3. За роки незалежності України було прийнято безліч антикорупційних постанов. Його загальна кількість включає понад 100 законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів та галузевих нормативних актів.

Так, що антикорупційна реформа в Україні повноцінно проведена лише на папері, носить не системний характер, і відповідно про її ефективність констатувати не приходиться.

Результати досліджень Transparency International свідчать, що за Індексом сприйняття корупції (CPI) у 2022 році Україна посіла 116 місце з 180 країн, отримавши 33 бали з 100 можливих. Порівняно з 2021 роком CPI збільшився на 1 бал, повернувши собі значення 2020 року. Таке пробуксовування на одному місці Індексу сприйняття корупції може свідчити лише про настання періоду застою у процесі подолання цього негативного явища.

4. На щастя, з початку війни частка фізичних та юридичних осіб, які негативно ставляться до корупції, перевищила 60%, а порівняно з попереднім роком у 2021 році ця частка трохи зменшилася – 49,4%.

Після Антияпонської війни підприємства всіх рівнів відчули позитивні зміни в податковій сфері. Держава надає підприємствам можливість: призупинити сплату податків, отримати податкові канікули, знизити рівень податкового навантаження окремих компаній групи, значно скоротити або припинити податкові перевірки. Така ситуація певною мірою підвищила довіру бізнесу до податкових органів, а також зменшила корупцію, яка існувала до війни. Відповідно до досліджень (опитувань), відповідальними за подолання корупції в Україні у 2022 році (рис. 2.8) є: Президент України – 43,9%, ДАБІ – 31,8%, Верховна Рада України – 30,5%, Держслужба на запобігання корупції – 22,7% та інше. У 2022 та на початку 2023 року саме ці суб'єкти є найактивнішими ініціаторами перевірок, викриття корупційних схем, викриття посадових осіб та структур «руського мира».

Протягом 2022 року виявлено близько 20 тис. фізичних та 4 тис. юридичних осіб, причетних до агресії проти України, що дало змогу розробити чітку програму санкцій та отримати підтримку міжнародних урядів. Крім того, виявлено 2464 спільні дії з українськими спецслужбами.

5. Варто відзначити, що в більшості західноєвропейських держав низький рівень корупції, навіть якщо антикорупційні стратегії цих держав не ідеальні. Це

пов'язано з високим рівнем правової культури і загальним добробутом населення цих держав. Але що цікаво, навіть при низькому рівні корупції західні країни постійно модернізують свою власну антикорупційну політику, щоб забезпечити дотримання і запобігання поширенню корупції. Основними елементами західноєвропейської моделі антикорупційної стратегії боротьби зі злочинністю, які Україна може запозичити зі своєї внутрішньої антикорупційної стратегії, є: активна участь громадськості в профілактичних і профілактичних антикорупційних діях; постійне і систематичне поліпшення юридичної освіти всього населення, особливо молоді. Такі дії повинні явно сприяти зниженню рівня корупції в Україні та стабілізації внутрішньої економіки.

6. Аналізуючи вищенаведені матеріали, можна стверджувати, що сьогодні неможливо оголосити повну, остаточну і незаперечну перемогу над цим руйнівним явищем. Ці приклади не вичерпують весь арсенал законодавчих антикорупційних заходів, що використовувалися в минулому, але вони можуть зробити деякі висновки.

Аналіз історичного досвіду боротьби з корупцією зазвичай показує, що предметом незаконних зловживань є конкретна компетентна особа. Виходячи з цього, стає зрозуміло, що об'єкти корупційних порушень характеризуються певною схожістю - в основному це представники органів влади. Крім того, корупційний акт також характеризується рівномірною повторюваністю як у часі, так і в просторі. Таким чином, корупція характеризується егоїстичною орієнтацією, подібністю об'єктів зловживання корупцією і добре зарекомендувала себе однорідною відтворюваністю корупційного поведінки.

Таким чином, серед нових способів поліпшення антикорупційної політики декомунізації України він передбачає більш високу прозорість і унеможливує приховування незаконного збагачення. Крім того, прискорення судового розгляду і забезпечення незалежності суду будуть важливим фактором у забезпеченні ефективного судового переслідування корумпованих посадових осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна діяльність. Урядовий портал: веб-сайт. URL: [https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/ antikorupcija-diyalnist](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupcija-diyalnist).
2. Антикорупційна політика в Україні. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/ lecture_7.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_7.html).
3. Антонова Л. В. Корупція як чинник загрози національній безпеці / Антонова Л. В., Абдуллаєв Вагіф Ахмед Огли // Публічне управління та регіональний розвиток. – 2021. – № 12. – С. 336-365.
4. Беглиця В.П. Досвід європейських країн щодо формування антикорупційної стратегії. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Державне управління. 2015. Т. 263, Вип. 252. С. 17–23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Npchdu_2015_263_252_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_5).
5. Бортник С. М. Суб'єкти реалізації антикорупційної політики в Україні // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції. Харків, 2017. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/13.pdf
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка. 2007. 992 с.
7. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку // Ефективна економіка, 2018. - № 10.
8. Гвоздецький В. Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії в Україні : монографія. Київ, 2011. 592 с.
9. Глинська Н. В., Шило О. Г. Основні вектори оцінювання антикорупційності кримінального процесуального законодавства // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, 12 грудня 2019 року. Частина 1. С. 55-57.
10. Дем'янчук В. Форми і методи ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні // Підприємництво, господарство і право, 2020. № 8. С. 220-226.
11. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на

публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / автор. кол.; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ, 2016. 524 с.

12. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.

13. Дрьомін В. М. Кримінологія війни: методологічні засади. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 16–19.

14. Євробарометр ЄС. URL: https://ri.ro|uk_uk|Євробарометр_про_корупцію-2619066

15. Живко З., Гура В. Рівень корупції в Україні за міжнародними оцінками // Вчені записки Університету «КРОК» №1 (69), 2023. С. 78-85.

16. Заброта Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. Право і безпека. 2012. № 2. 105 с.

17. Задирака Н., Кабинець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. Віче. 2014. № 10. С. 27–29.

18. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / за ред. А. М. Михненка. Вид. 4-те, перероб. і допов. Київ : Акад. фін. упр., 2013. 664 с.

19. Індекс сприйняття корупції – 2021. Transparency International Ukraine: веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-korupsiyi-2021/>

20. Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. Право і безпека. 2022. № 1. С. 39–46.

21. Кікалішвілі М. В. Програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. Вип. 59 (2). С. 90–94.

22. Кікалішвілі М. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики та

його застосування в Україні // Національний юридичний журнал: теорія і практика, 2019, грудень. С. 151-154.

23. Коліушко І. Б., Тимошук В. П. Управлінські послуги – новий інститут адміністративного права. Нова влада : зб. аналітичних матеріалів. Київ: Факт. 2000. С. 4–17.

24. Комісаров О. Г., Кобзар О. Ф. Загальні засади формування антикорупційної політики // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, 12 грудня 2019 року. Частина 1. С. 106-108.

25. Конвенція ООН проти корупції. Конвенція ООН: ратифікована в Україні Законом України від 18.10.2006 р. № 50. Верховна Рада України. Законодавство України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

26. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Протидія корупції: стратегія та практика. Проблеми законності. 2021. Вип. 152. С. 87–101.

27. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ : НАЗК, 2022. 86 с.

28. Корчак Н., Корчак Я. Запобігання та протидія політичній корупції: правовий аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Державне управління. 2021. Вип. 1. С. 34–44.

29. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 3. С. 31–36.

30. Кустова Т. Стан наукового дослідження проблеми формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2016. Вип. 2. С. 1–10.

31. Левченко Ю. О. Реалізація антикорупційної реформи в Україні // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, 12 грудня 2019 року. Частина 1. С. 130-133.

32. Лесько Н. Типологія корупційних проявів у поліції. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 3. С. 146–152.

33. Литвинов О. М. Кримінологічна стратегія як компонент Стратегії

національної безпеки України. Теорія і практика правоохоронної діяльності. 2010. № 3 (35). С. 137–141.

34. Ліпич Л.Г., Рубльов В. В., Хілуха О.А. Шляхи розвитку антикорупційної політики в Україні крізь призму науки публічного менеджменту // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 34/2022. С. 53-60.

35. Малиновський В. Я. Державне управління : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. та перероб. Київ: Атіка. 2003. 576 с.

36. Мальцев В. В. Захист прав військовополонених: історія та сучасність. Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.) / редкол.: С. С. Чернявський, Є. Ю. Бараш, В. В. Корольчук. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 89–93.

37. Маркєєва О. Д. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21-1440595448.pdf>

38. Мартинов Д. Ю. Феномен корупції в системі публічного управління: теоретичні аспекти наукового дискурсу [Електронний ресурс] / Д. Ю. Мартинов, Н. І. Обушна // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2020. – № 8. – Режим доступу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2020/102.pdf.

39. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ, 2004. 400 с.

40. Морозова Х. І. Кращі практики електронного урядування в Україні. Громадянське суспільство. 2016. № 8. С. 7–9.

41. Наумчук К. М. Особливості формування та реалізації державної антикорупційної політики / К. М. Наумчук // Інвестиції: практика та досвід. — 2020. — № 4. — С. 134-138.

42. Нестеренко К.О., Булгакова О.В. Антикорупційна політика України в контексті війни // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 2. С. 98-101.

43. Нова антикорупційна стратегія для України: якою вона має бути? Погляд

експертів – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873832-nova-antikoruptionsiyna-strategiya-dlya-ukrayini-yako-yu-vona-mae-buti-poglyad-ekspertiv>.

44. Новак А. Принципи формування національної антикорупційної політики. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2017. Вип. 1. С. 1–15.

45. Орлов Ю. В. Прогнозовані ризики загострення кримінологічної обстановки: вплив воєнних та антивоєнних факторів. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 96–100.

46. Пацкан В. В. Інституціональні основи антикорупційної політики як складової детінізації економіки / В. В. Пацкан // Економіка та держава. – 2021. – № 3. – С. 4-13.

47. Перший міжнародний форум з електронного урядування – «International Ukrainian E-governance Forum». URL: <http://e-gov-forum.com.ua/>

48. Поліщук А. Правила протидії корупції і досвід для України: Грузія та Сінгапур. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2016. № 5. С. 166–169.

49. Попело О. Формування та реалізація антикорупційної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави / О. Попело, Н. Іванова // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2021. - № 3 (27). - С. 29-36.

50. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 34. Ст. 266.

51. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-188>

52. Про запобігання корупції: Закон України Ст. 2056. від 14.10.2014 № 1700-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

53. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

54. Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки : Проект Закону. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html>
55. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009. № 1506-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 45. Ст. 691.
56. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265.
57. Про схвалення Зasad антикорупційної політики : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 № 1688-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1688-2009-%D1%80>
58. Річний звіт Національне агентство з питань запобігання корупції 2022 р. <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/zvit-2022/NACP-annual-report.pdf>
59. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 4. С. 118–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2017_4_21.
60. Сірий М. І. Базові засади антикорупційної політики в демократичній державі // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, 12 грудня 2019 року. Частина 1. С. 201-205.
61. Сокурєнко В.В. Кримінологія війни крізь призму корупційної складової: важливі аспекти стратегій і тактик протидії злочинності // Юридичний науковий електронний журнал № 11/2022. С. 598-602.
62. Теремецький В., Дем'янчук В. Міжнародний досвід реалізації антикорупційної політики. Право і безпека. 2017. № 4. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_4_13.
63. Ткаченко І. В. Проблемні питання формування та реалізації державної антикорупційної політики на сучасному етапі розвитку політичної системи України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Політологія. 2017. Вип. 2. С. 38–42.
64. Ткаченко О. В., Задорожний К. А. Антикорупційні заходи в Національній гвардії України як складовий елемент боротьби з корупцією у секторі безпеки і

оборони. Честь і закон. 2022. № 1. С. 66–72.

65. Туєв О. Кримінологічна політика і стратегії протидії рейдерству. Публічне право. 2012. № 4. С. 185–190.

66. Туляков В. О. Війна та злочинність: методологія кримінологічного аналізу. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 20–24.

67. Україна понизилась у рейтингу «Індекс сприйняття корупції-2019». Що це означає. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-ponyzylas-urejtyngu-index-spryjniattia-korupcii2019/30389774.html>

68. Фесенко Т. Принципи формування й реалізації державної антикорупційної політики України // Підприємництво, господарство і право, 2020, № 3. С. 180-184.

69. Франчук Ю. Антикорупційна політика: процес формування та її реалізація в Україні, // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції 2021 С. 305-308.

70. Хараберюш І. Ф., Ортинський В. Л., Хараберюш О. І. Концептуальні та теоретико-прикладні засади оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді в Україні : монографія. Маріуполь: ТОВ «ППНС». 2017. 476 с.

71. Чумак В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. Право і безпека. 2014. № 4 (55). С. 149–154.

72. Швець Д. В., Кісіль З. Р. Ключові аспекти транснаціональної практики превенції корупції та перспектива їх імплементації у вітчизняний політико-правовий простір // Південноукраїнський правничий часопис, 2022. № 1-2. С. 187-193.

73. Шевченко Н., Копитко М., Мігус І. Напрями зниження рівня корупції в Україні в умовах кризових явищ та підвищення необхідності легалізації доходів // Вчені записки Університету «КРОК» №2 (70), 2023. С. 21-28.